

НАЦРТ ИЗВЕШТАЈА О УТИЦАЈУ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

за

Стратешку процену утицаја на животну средину
за потребе Програма прекограничне сарадње
између Мађарске и Србије у програмском
периоду 2021–2027.

ПРИПРЕМИЛИ:

Grants Europe Consulting Kft.

1055 Budapest, Balassi Bálint utca 25.

Тел.: +36 1 319-1790

Факс: +36 1 319-1381

Веб адреса: www.грантсеуропе.еу

НАРУЧИЛАЦ:

Széchenyi Programme Office Nonprofit LLC

(Заједнички секретаријат програма између
Мађарске и Србије)

2 Szép Street, 4th Floor, 1053 Budimpešta

НАСЛОВ УГОВОРА:

Припрема Стратешке процене утицаја на
животну средину за потребе Програма
прекограничне сарадње између Мађарске и
Србије у програмском периоду 2021–2027

РЕФЕРЕНТНИ БРОЈ:

31ST-2021SRB

САДРЖАЈ

1.	ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	4
1.1.	<i>Циљ стратешке процене утицаја на животну средину .....</i>	4
1.2.	<i>SEA процес и његов однос са INTERREG IPA III CBC програмом прекограничне сарадње Мађарска-Србија за период 2021–2027.....</i>	4
1.3.	<i>Укључивање коментара и предлога изнесених током SEA процеса.....</i>	6
2.	ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ INTERREG IPA III CBC ПРОГРАМА ЗА ПЕРИОД 2021–2027.....	6
2.1.	<i>Анализирана територија .....</i>	6
2.2.	<i>Главни циљеви и мере Програма .....</i>	7
2.3.	<i>Однос са другим релевантним плановима, програмима и циљевима заштите животне средине утврђеним у овим документима .....</i>	8
2.4.	<i>Интерна доследност програмског документа.....</i>	14
2.4.1.	<i>Противречности између Поглавља 1 и Поглавља 2 програмских докумената.....</i>	14
3.	Тренутно стање животне средине у Програмској области и њен вероватни даљи развој без примене Програма	15
3.1.	<i>Еколошке карактеристике подручја на која ће програмски циљеви вероватно утицати .....</i>	15
3.1.1.	<i>Структура пејзажа .....</i>	15
3.1.2.	<i>Својства земљишта .....</i>	17
3.1.3.	<i>Водни ресурси, речни сливови, управљање водама .....</i>	17
3.1.4.	<i>Природне вредности, заштићена подручја, биодиверзитет .....</i>	19
3.1.5.	<i>Културна баштина .....</i>	19
3.1.6.	<i>Климатске карактеристике, утицај климатских промена .....</i>	20
3.1.1.	<i>Природни ресурси, енергетски потенцијали .....</i>	21
3.1.2.	<i>Управљање отпадом.....</i>	22
3.2.	<i>Релевантни конфликти и проблеми у вези са животном средином .....</i>	22
3.3.	<i>Вероватни развој животне средине без примене Програма .....</i>	23
4.	Вероватни утицаји примене програма по животну средину	23
4.1.	<i>Потенцијални утицај на системе животне средине.....</i>	23
4.1.1.	<i>Земљиште .....</i>	23
4.1.2.	<i>Ваздух.....</i>	26
4.1.3.	<i>Бука и вибрација .....</i>	28
4.1.4.	<i>Површинске и подземне воде .....</i>	29
4.1.5.	<i>Биодиверзитет, флора, фауна, станишта, територије у склопу мреже Натура 2000, природни резервати .....</i>	31
4.1.6.	<i>Клима .....</i>	34
4.1.7.	<i>Изграђена окружења, пејзаж, окружење насељених подручја и културна баштина .....</i>	38
4.1.8.	<i>Људско здравље и квалитет живота .....</i>	41
4.1.9.	<i>Еколошка свест .....</i>	43

4.2.	<i>Сажетак утицаја на животну средину .....</i>	<i>45</i>
5.	Препоручене мере за заштиту животне средине, смернице за ниже хијерархијске нивое	48
6.	Процена система за праћење	49
7.	Сажетак без техничких података.....	51

СПИСАК СЛИКА

Слика 1: Однос између SEA и процеса развоја програма	5
Слика 2: Анализирана територија HUSRB CBC Програма	7
Слика 3: Интервенцијска логика HUSRB програма	8
Слика 4: Однос између мера Програма и циљева стратегија на нивоу ЕУ и националном и регионалном нивоу који су релевантни са тачке гледишта заштите животне средине	13
Слика 5: Синергије мера са тачке гледишта заштите животне средине.....	15
Слика 6: Макро и мезорегиони у пограничном подручју	16
Слика 7: Водна мрежа студијске области.....	18
Слика 8: Утицаји мера у склопу HUSRB CBC програма на животну средину.....	46

1. ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

1.1. Циљ стратешке процене утицаја на животну средину

У складу са *Директивом 2001/42/ЕЗ Европског парламента и Савета о процени утицаја одређених планова и програма на животну средину*, главни циљеви стратешке процене утицаја на животну средину (у даљем тексту: СЕА) су следећи:

- идентификација постојећих проблема у вези са животном средином од важности за INTERREG IPA III СВС програм прекограничне сарадње Мађарска-Србија за период 2021–2027. (у даљем тексту: Програм или HUSRB СВС програм),
- испитивање усклађености Програма са политикама заштите животне средине и одрживог развоја на нивоу ЕУ, као и националном и регионалном нивоу,
- процена потенцијалног утицаја Програма на животну средину путем прегледа могућих повољних и неповољних утицаја на животну средину,
- формулисање препорука за спречавање, смањење и што је могуће веће неутрализовање свих значајних штетних утицаја на животну средину изазваних применом Програма,
- повећање доприноса Програма одрживом развоју.

Стратешка процена утицаја на животну средину чини саставни део програмског процеса, али се у сврху транспарентности исходи СЕА објављују у оквиру консолидованог Извештаја о утицају на животну средину. Међутим, иако Извештај о утицају на животну средину представља главни исход процене утицаја на животну средину, његов најважнији циљ је константна подршка процесу развоја Програма.

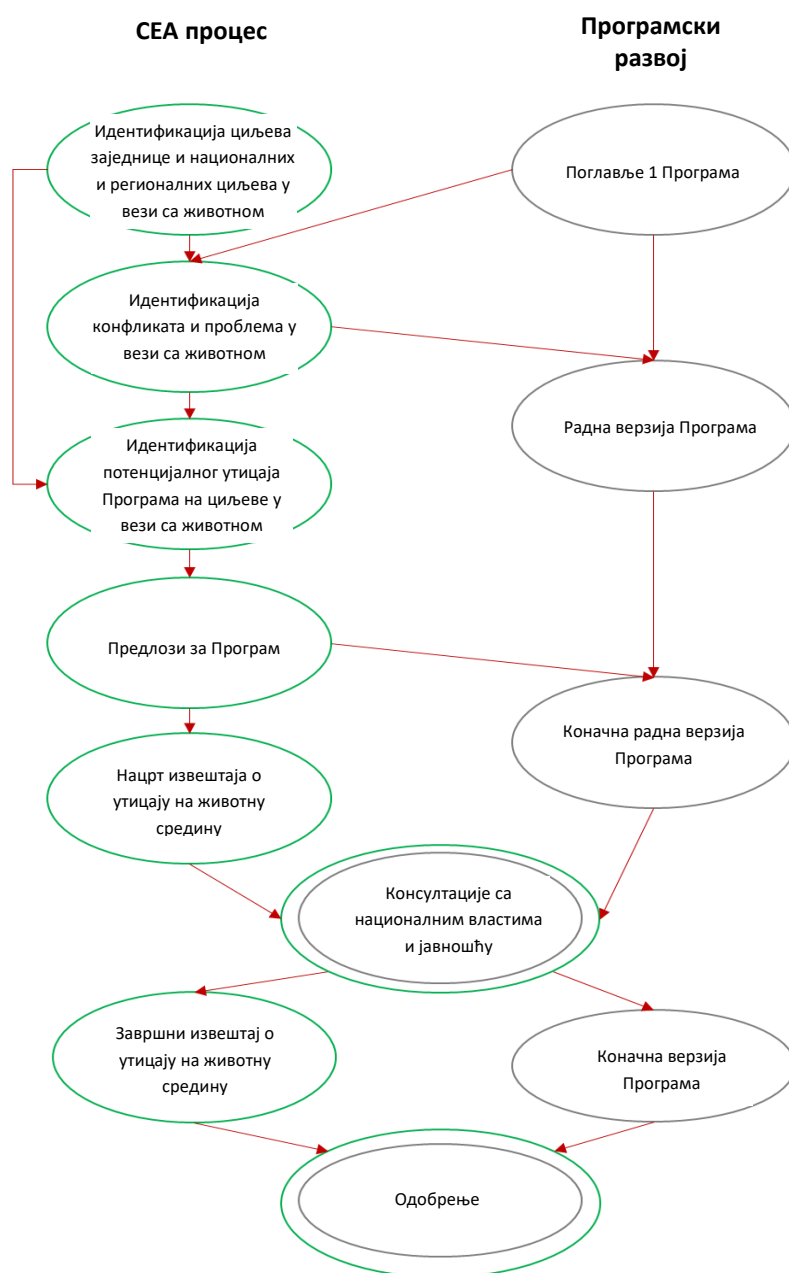
1.2. СЕА процес и његов однос са INTERREG IPA III програмом прекограничне сарадње Мађарска-Србија за период 2021–2027

Као што је претходно поменуто, најважнији циљ СЕА је ефикасна подршка процесу развоја програма. Да би се то остварило, распоред СЕА је усклађен са распоредом програмирања како би се омогућила ефикасна комуникација између тимова стручњака одговорних за развој Програма и СЕА и подржала интеграција питања заштите животне средине у Програм. СЕА стручњаци су формулисали препоруке током израде нацрта Поглавља 2 Програма на интерактиван начин, одржавајући блиски контакт са експертским тимом одговорним за планирање током читавог СЕА процеса.

Извештај о утицају на животну средину као исход SEA процеса (овај документ) стављен је на јавну расправу истовремено са Програмом. То омогућује тумачење предлога наведених у извештају о утицају на животну средину, као и укључивање предложених измена и допуна извештаја о утицају на животну средину у текст Програма.

Коначно, извештај о утицају на животну средину ће као интегрални део Програма одобрити Програмски одбор и владе обе земље учеснице.

Слика у наставку приказује однос између SEA и процеса развоја програма.

Слика 1: Однос између SEA и процеса развоја програма

1.3. Укључивање коментара и предлога изнесених током SEA процеса

Ово поглавље се може припремити током последње фазе SEA процеса, након спровођења јавне расправе и прибављања мишљења националних органа за заштиту животне средине обе земље учеснице.

2. ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ INTERREG IPA III CBC ПРОГРАМА ЗА ПЕРИОД 2021–2027

2.1. Анализирана територија

Подручје сарадње у склопу INTERREG - IPA III CBC програма Мађарска-Србија за период 2021–2027 (у даљем тексту: Програм или HUSRB CBC програм) обухвата територију површине 34.335 km², на којој живи 2,76 милиона грађана.

Анализирана област Програма са српске стране обухвата следећих 7 округа, еквивалентних регионима НСТЈ нивоа III, Аутономне Покрајине Војводине, у којима живи укупно 1,86 милиона људи:

- РС121 - Западнобачки округ
- РС122 - Јужнобанатски округ
- РС123 - Јужнобачки округ
- РС124 - Севернобанатски округ
- РС125 - Севернобачки округ
- РС126 - Средњобанатски округ
- РС127 - Сремски округ

Анализирана област Програма са мађарске стране обухвата следећа два региона НСТЈ нивоа III (мађарски: „мегеу“), у којима живи укупно 0,90 милиона људи:

- ХУ331 - Bács-Kiskun megye (жупанија Бач-Кишкун)
- ХУ333 – Csongrád-Csanád megye (жупанија Чонград-Чанад).

Слика 2: Анализирана територија у склопу INTERREG IPA III СВС програма Мађарска-Србија за период 2021–2027 (Извор: Територијалну анализу извршила ЦЕСЦИ (Централноевропска служба за прекограничне иницијативе), 2020)

2.2. Главни циљеви и мере Програма

Табела у наставку приказује интервенцијску логику Програма.

Приоритет	Специфични циљ	Мера
1. Зеленији Регион	1.1 Прилагођавање климатским променама, превенција ризика	1.1.1 Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама
		1.1.2 Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена
		1.1.3 Заједничке едукативне и активности подизања свести о узроцима и последицама климатских промена
	1.2 Биодиверзитет и смањење загађења	1.2.1 Заједничке активности за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења
		1.2.2 Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних подручја
		1.2.3 Заједничке едукативне и активности подизања свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју
2. Унапређење хуманистичких и културних вредности	2.1 Образовање и целоживотно учење	2.1.1 Целоживотно учење у циљу друштвене инклузије, друштвене кохезије и еколошки одрживе и здраве дигитализације
		2.1.2 Заједнички развој програма обуке, менторства и теренског рада у циљу спречавања раног напуштања школовања
		2.1.3 Заједнички развој стручног оспособљавања
	2.2 Култура и туризам	2.2.1 Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа
		2.2.2 Сарадња на пољу културе

Приоритет	Специфични циљ	Мера
		2.2.3 Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
3. Прекогранична институционална и цивилна сарадња	3.1 Добросуседски односи кроз сарадњу	3.1.1 Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)
		3.1.2 Мере које подржавају боље управљање сарадњом
	3.2 Управљање граничним прелазима	3.2.1 Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност

Слика 3: Интервенцијска логика HUSRB CBC програма (Извор: сопствени закључак на основу HUSRB CBC програма)

2.3. Однос са другим релевантним плановима, програмима и циљевима заштите животне средине утврђеним у овим документима

Процена утицаја на животну средину такође обухвата анализу односа између мера овог Програма и циљева програма на нивоу ЕУ и националном и регионалном нивоу који су релевантни са тачке гледишта заштите животне средине. Испитали смо да ли мере Програма подржавају, ометају или не утичу на остварење циљева заштите животне средине или одрживости који су зацртани у стратешким документима. Имајте у виду да је спроведена анализа обухватила само стратешке циљеве који су релевантни у програмској области.

Резултати анализе су сажето наведени у табели у наставку.

Циљеви заштите животне средине и/или одрживости наведени у документима	Специфични циљеви					
	1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.
ЕВРОПСКА УНИЈА						
Европски зелени договор						
Веће климатске амбиције ЕУ за 2030. и 2050. годину	0	0	0	?	0	0
Снабдевање чистом, приступачном и сигурном енергијом	0	0	0	0	0	0
Мобилизација индустрије за чисту и циркуларну економију	0	0	0	0	0	0
Изградња и обнова уз ефикасну употребу енергије и ресурса	0	0	0	0	0	0
Циљ нулте стопе загађења за нетоксичну животну средину	0	+	0	0	0	0
Очување и обнављање екосистема и биодиверзитета	+	+	0	0	0	0
Од „поља до стола“: праведан, здрав и еколошки прихватљив прехранбени систем	+	0	0	0	+	0
Бржи прелазак на одрживу и паметну мобилност	0	0	0	0	0	0
Осми акциони план за заштиту животне средине (предлог)						
Постизање циља за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште до 2030. и климатске неутралности до 2050. године	0	0	0	?	0	0
Повећање адаптивног капацитета, јачање отпорности и смањење рањивости на климатске промене	+	+	0	0	?	0
Напредак ка моделу регенеративног раста, раздвајање привредног раста од коришћења ресурса и деградације животне средине, као и бржи прелазак на циркуларну економију	0	+	0	0	0	0
Настојање остварења циља нултог степена загађења, између осталог ваздуха, вода и земљишта, као и заштита здравља и добробити Европљана	+	+	0	?	0	0
Заштита, очување и обнављање биодиверзитета, као и повећање природног капитала (посебно ваздуха, воде, земљишта и шумских, слатководних, мочварних и морских екосистема)	+	+	0	?	0	0
Смањење еколошких и климатских притисака у вези са производњом и потрошњом (посебно на пољу енергетике, индустријског развоја, грађевина и инфраструктуре, мобилности и система производње хране)	+	+	0	0	0	0
Стратегија ЕУ за биодиверзитет до 2030. године						
Враћање природе на пољопривредна земљишта	+	0	0	0	0	0
Смањење губитка земљишта и обнављање екосистема тла	+	+	0	0	0	0
Повећање бројности шума и унапређење њиховог здравља и отпорности	+	+	0	0	0	0
Решења за производњу енергије повољна из свих аспеката	0	0	0	0	0	0
Обнављање слатководних екосистема	+	+	0	0	0	0
Озелењавање градских и приградских подручја	0	0	0	0	+	0
Смањење загађења	0	+	0	?	0	0
Сузбијање инвазивних страних врста	+	+	0	0	0	0
Унапређење знања, образовања и вештина	+	+	+	0	0	0
МАЂАРСКА						

Циљеви заштите животне средине и/или одрживости наведени у документима	Специфични циљеви					
	1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.
Национална оквирна стратегија одрживог развоја Мађарске						
Природни ресурси: Биодиверзитет, обновљиви природни ресурси	+	+	0	?	0	0
Природни ресурси: Смањење утицаја животне средине на добробит људи	0	+	0	?	0	0
Природни ресурси: Рационално коришћење необновљивих природних ресурса	0	0	0	0	0	0
Концепт националног и територијалног развоја Мађарске						
Демографске промене, здраво и обновљиво друштво	+	+	+	0	0	0
Одрживо коришћење природних ресурса, очување вредности и заштита животне средине	+	+	0	?	?	0
Одржива просторна структура заснована на регионалним потенцијалима	+	0	0	?	?	+
Национална стратегија Мађарске за борбу против климатских промена						
Декарбонизација	0	0	0	?	0	0
Прилагођавање и припрема	+	+	0	0	0	0
Обезбеђење климатског партнерства	+	0	0	0	0	0
Национални енергетски и климатски план Мађарске						
Декарбонизација	0	0	0	?	?	0
Енергетска ефикасност	0	0	0	0	?	0
Енергетска сигурност	0	0	0	0	0	0
Истраживање, иновација и конкурентност	0	0	0	0	0	0
Национална стратегија Мађарске за воде (Квасау Јенб План)						
Задржавање воде за бољу искоришћеност вода	+	0	0	0	0	0
Спречавање поплава и заштита копнених вода	+	0	0	0	0	0
Постепено побољшање квалитета вода до постизања доброг статуса / потенцијала	0	+	0	0	0	0
Висококвалитетна услуга снабдевања водом, примена управљања атмосферским водама, са подношљивим потрошачким оптерећењем	+	+	0	0	0	0
Унапређење односа између друштва и водних ресурса (на индивидуалном, економском и руководећем нивоу)	+	+	0	0	0	0
Национална стратегија Мађарске за уређења пејзажа						
Коришћење пејзажа на основу карактеристика пејзажа	+	+	0	?	?	0
Пејзаж погодан за живот – насеље погодно за живот – паметна употреба земљишта	+	+	0	?	+	0
Унапређење идентитета пејзажа	0	+	0	+	+	0
Национална стратегија Мађарске за развој туризма до 2030. године						
Програм за развој туризма Кисфалуду: развој производа и туристичких атракција на основу логике дестинације, развој основне инфраструктуре	0	0	0	+	0	0
Идентитет	0	0	0	+	+	0

Циљеви заштите животне средине и/или одрживости наведени у документима	Специфични циљеви					
	1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.
Програм територијалног развоја жупаније Бач-Кишкун за период 2021-2027.						
Просторно уравнотежен развој међуречја Дунав-Тиса који узима у обзир климатске промене	+	0	0	?	0	0
Развој који подржава економску разноликост округа Кечкемет, са фокусом на инфраструктуру која подржава унапређење урбаних услуга и одрживог развоја	0	0	0	0	+	0
Развој прекограничног развојног подручја заснован на прекограничној сарадњи	+	+	+	+	+	+
Стратегија жупаније Бач-Кишкун за борбу против климатских промена						
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи грађевински сектор до 2030. за најмање 20% у односу на ниво из 2015. године	0	0	0	0	0	0
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи транспортни сектор до 2050. за најмање 50% у односу на ниво из 2015. године	0	0	0	?	0	0
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи пољопривредни сектор до 2050. за најмање 50% у односу на ниво из 2015. године	0	0	0	0	0	0
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи сектор управљања отпадом до 2030. за најмање 30% у односу на ниво из 2015. године	0	0	0	0	0	0
Да би се ублажили ризици од климатских промена по јавно здравље, до 2030. године најмање 75% насеља у жупанији треба да има план упозорења и одговора на високе температуре	0	0	0	0	0	0
Здравствени статус шума до 2030. треба да достигне најмање ниво из 2017. године	+	+	0	0	0	0
Просечна површина подручја погођених штетом од суше у периоду од 2030. до 2035. године не би требало да пређе ниво из периода 2010–2015.	+	0	0	0	0	0
До 2030. године најмање 30% фонда зграда требало би да се састоји од зграда које су изграђене или реновиране у последњих 20 година.	0	0	0	0	0	0
Повећање туристичког капацитета применом принципа лаког туризма	0	0	0	+	0	0
Ширење знања у вези са еколошки свесном потрошњом и животним стилем на најмање половину становништва жупаније до 2030. године	+	+	0	0	0	0
Програм територијалног развоја жупаније Чонград-Чанад за период 2021-2027.						
Регионална и општинска техничка и социјална инфраструктура на техничком нивоу која обезбеђује висок квалитет живота и унапређује локални просперитет	0	0	0	0	+	0
ХОМОКХАТСАГ - Јачање управљања пејзажом и економских мрежа у мезорегиону Хомокхатсаг	+	0	0	0	+	0
ТИСЗА-МЕНТЕ – Развој одрживе регионалне привреде еко-коридора са стране Тисе (оса Сегедин-Чонград)	+	+	+	0	0	0
ЕНЕРГЕТИКА – Повећање употребе енергије засноване на алтернативним изворима енергије и иновацијама, као и изградња регионалних и локалних система енергетског управљања	0	0	0	0	0	0
Стратегија жупаније Чонград-Чанад за борбу против климатских промена						
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи транспортни сектор	0	0	0	?	0	0
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи грађевински сектор	0	0	0	0	0	0
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи пољопривредни сектор	0	0	0	0	0	0

Циљеви заштите животне средине и/или одрживости наведени у документима	Специфични циљеви					
	1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.
Смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште које производи индустријски сектор	0	0	0	0	0	0
Повећање енергетских капацитета заснованих на обновљивим изворима енергије	0	0	0	0	0	0
Повећање капацитета адаптације на екстремне метеоролошке појаве у насељима у жупанији	+	+	0	0	?	0
Мере адаптације ће бити примењене на 30% пољопривредног подручја у жупанији до 2050. године	+	0	0	0	0	0
Неће бити значајног погоршања (мочварних) станишта у жупанији до 2030. године	+	+	0	0	0	0
Број сарадњи у сектору истраживања, развоја и иновација на пољу заштите климе ће у жупанији до 2030. порастати за 10%	0	0	0	0	0	0
Подршка лако туризму у жупанији	0	0	0	+	0	0
Већа разматрања климатских ризика у индустријском развоју и инвестицијама у жупанији	0	0	0	0	0	0
Повећање броја еколошки свесних архитектонских решења у жупанији	0	0	0	0	0	0
Свест о различитим методама уштеде енергије у циљу ублажавања климатских промена ће до 2030. порастати на 40% становништва	0	+	0	0	0	0
Раст броја људи који учествују у акцијама подизања свести о последицама климатских промена за 20%	+	+	0	0	0	0
Подизање свести о могућностима за прилагођавање климатским променама међу грађанима	+	+	0	0	0	0
РЕПУБЛИКА СРБИЈА						
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године						
Трансформација индустрије из линеарног у циркуларни модел	+	+	?	0	0	0
Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године						
Управљање водама и одрживи развој	+	+	0	?	+	0
Коришћење вода	+	+	0	?	+	0
Заштита вода	+	+	0	0	0	0
Заштита од штетног дејства вода	+	+	0	0	+	0
Стратегија заштите природе Републике Србије за период од 2019. до 2025. године						
Заштита/очување биодиверзитета	+	+	0	0	0	0
Унапређење система заштићених подручја и еколошких мера	+	+	0	0	0	0
Одрживо коришћење природних ресурса	+	+	0	0	+	0
Унапређење јавне политике и учешће јавности у доношењу одлука	0	+	0	+	+	0
Стратегија развоја енергетике Републике Србије за период до 2025. године са пројекцијама до 2030. године						
Транзиција ка одрживој енергетици	+	0	?	0	0	0
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године						
Унапређење услова за локални одрживи економски и урбани развој	0	0	0	+	0	0
Унапређен квалитет и доступност друштвених услуга, смањен ризик од сиромаштва, решена стамбена потреба свих грађана, остварена социјална инклузија и демографска обнова урбаних подручја	0	0	+	0	0	0
Стратегија паметне специјализације Републике Србије за период од 2020. до 2027. године						

Циљеви заштите животне средине и/или одрживости наведени у документима	Специфични циљеви					
	1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.
Образовање са фокусом на иновацијама и предузетништву	0	0	0	0	0	0
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године						
Унапређење и усаглашавање методологија и процедура за прикупљање и обраду статистичких података са међународним стандардима и праксом	0	0	0	+	?	0
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године						
Унапређење регулаторног оквира, институционалних капацитета и система финансирања у култури	0	0	0	+	+	0
Развој система улагања у установе културе и заштиту културног наслеђа	0	0	0	+	0	0
Развој продукције, културних потреба и равноправно учешће грађана у културном животу	0	0	+	+	0	0
Унапређење међународне сарадње и процеса европских интеграција у области културе	0	0	0	+	+	0
Дигитализација у култури	0	0	0	+	+	0

Легенда

- + Специфични циљ Програма је у складу са циљем заштите животне средине / одрживости
- ! Специфични циљ Програма угрожава остварење циља заштите животне средине / одрживости
- ? Утицај специфичног циља на циљ заштите животне средине зависи од начина примене
- 0 Специфични циљ Програма и циљ заштите животне средине / одрживости нису у међусобној вези

Слика 4: Однос између мера Програма и циљева стратегија на нивоу ЕУ и националном и регионалном нивоу који су релевантни са тачке гледишта заштите животне средине

Свеукупно се може рећи да мере у склопу Програма подржавају остварење релативно малог броја циљева заштите животне средине и одрживости, што је првенствено последица релативно уског интервентног фокуса Програма. Циљеви већине мера су углавном усмерени на различите аспекте прилагођавања климатским променама, као и очување природе и биодиверзитета. На крају, засигурно вреди истаћи да се не очекује да планиране мере спрече остварење иједног од „зелених циљева“.

2.4. Интерна доследност програмског документа

Поглавље 1 Програма, поред економских и социјалних карактеристика, такође истражује еколошке карактеристике развојног подручја и идентификује најважније конфликте у вези са животном средином. У складу са планском логиком, циљеви и мере Програма представљени у другом поглављу имају за циљ да разреше те конфликте.

Свеукупно гледано, интервенцијска логика Програма на одговарајући начин одражава изазове на пољу заштите животне средине идентификоване у Поглављу 1. На већину тих изазова, а посебно на угроженост природних вредности и последице климатских промена (све екстремнији временски услови, водни режим и водни биланс) одговорено је на конкретан начин у виду релевантних мера Програма у склопу специфичних циљева под називом „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“ и „Биодиверзитет и смањење загађења“. Међутим, Програм се не бави свим изазовима везаним за заштиту животне средине и одрживост који су идентификовани у првом поглављу, а разлог за то су његови ограничени ресурси и, што је још важније, потребе да се фокусира на планирани развој.

2.4.1. Противречности између Поглавља 1 и Поглавља 2 програмских докумената

Интерна синергија Програма је проучена на нивоу сваке мере. Процена је имала за циљ да разјасни да ли појединачне мере заједно појачавају очекивани позитиван утицај или можда појачавају негативан утицај на животну средину, а након тога и да ли неке од тих мера имају супротстављене последице по животну средину. Резултати се могу разликовати кад је реч о утицају на различите елементе животне средине. Стога смо се, у циљу јасноће, у табели у наставку која приказује резултате процена фокусирали на процесе који имају највећи утицај. Противречности између мера планираних приоритета са тачке гледишта заштите животне средине

Мере	1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.2.1	1.2.2	1.2.3	2.1.1	2.1.2	2.1.3	2.2.1	2.2.2	2.2.3	3.1.1	3.1.2	3.2.1
1.1.1		+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	+	0	0
1.1.2	+		+	+	+	+	0	0	0	><	0	><	+	0	0
1.1.3	+	+		+	+	+	0	0	0	><	0	><	+	0	0
1.2.1	+	+	+		+	+	0	0	0	><	0	><	+	0	0
1.2.2	+	+	+	+		+	0	0	0	><	0	><	0	0	0
1.2.3	+	+	+	+	+		0	0	0	><	0	><	+	+	0
2.1.1	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0
2.1.2	0	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0
2.1.3	0	0	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0
2.2.1	0	><	><	><	><	><	0	0	0		!	!	0	0	><
2.2.2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	!		!	+	+	+
2.2.3	0	><	><	><	><	><	0	0	0	!	!		0	0	><
3.1.1	+	+	+	+	0	+	0	0	0	0	+	0		+	+

Мере	1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.2.1	1.2.2	1.2.3	2.1.1	2.1.2	2.1.3	2.2.1	2.2.2	2.2.3	3.1.1	3.1.2	3.2.1
3.1.2	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	+	0	+		+
3.2.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	><	+	><	+	+	

Легенда	+	Мере које заједнички доприносе позитивном утицају на животну средину
	!!	Мере које значајно и јасно заједнички доприносе негативном утицају на животну средину
	!	Мере које потенцијално узрокују одређени негативни утицај на животну средину, али који се може спречити
	><	Мере које потенцијално узрокују контрадикторни утицај на животну средину
	0	Мере које нису међусобно повезане по питању утицаја на животну средину

Слика 5: Синергије мера са тачке гледишта заштите животне средине

Главни резултат анализе интерне доследности Програма по питању заштите животне средине је да **документ не садржи мере чија би истовремена примена очигледно довела до повећања конфликта у вези са животном средином**. Напротив, **већина мера заједнички генерише значајан позитиван утицај на животну средину** (нпр. „Едукативне и активности на подизању свести о последицама климатских промена“ и „Мере усмерене на смањење утицаја климатских промена“). Заједничка примена неких мера подразумева могуће повећање експлоатације и притиска на одређене елементе животне средине. Међутим, две мере потпуно другачије природе не појачавају негативан утицај једна друге на животну средину, будући да се само ради о различитим врстама развоја у склопу исте области интервенције (култура и туризам). Програм такође обухвата неке парове мера који би могли да имају супротстављени утицај на животну средину. Код тих неколико парова, једна мера практично припада развоју туризма, а друга циљу под називом „Биодиверзитет и спречавање загађења“. Поред тога, у овом случају кључну забринутост представљају потенцијална негативна дејства развоја туризма по животну средину, који се ипак углавном могу спречити, како је детаљније наведено у Поглављу 4.1. **Свеукупно се може закључити да мере у склопу Програма нису противречне по питању свог главног утицаја на животну средину.**

3. ТРЕНУТНО СТАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ПРОГРАМСКОЈ ОБЛАСТИ И ЊЕН ВЕРОВАТНИ ДАЉИ РАЗВОЈ БЕЗ ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА

Ово поглавље је састављено на основу одељка 2. Територијалне анализе.

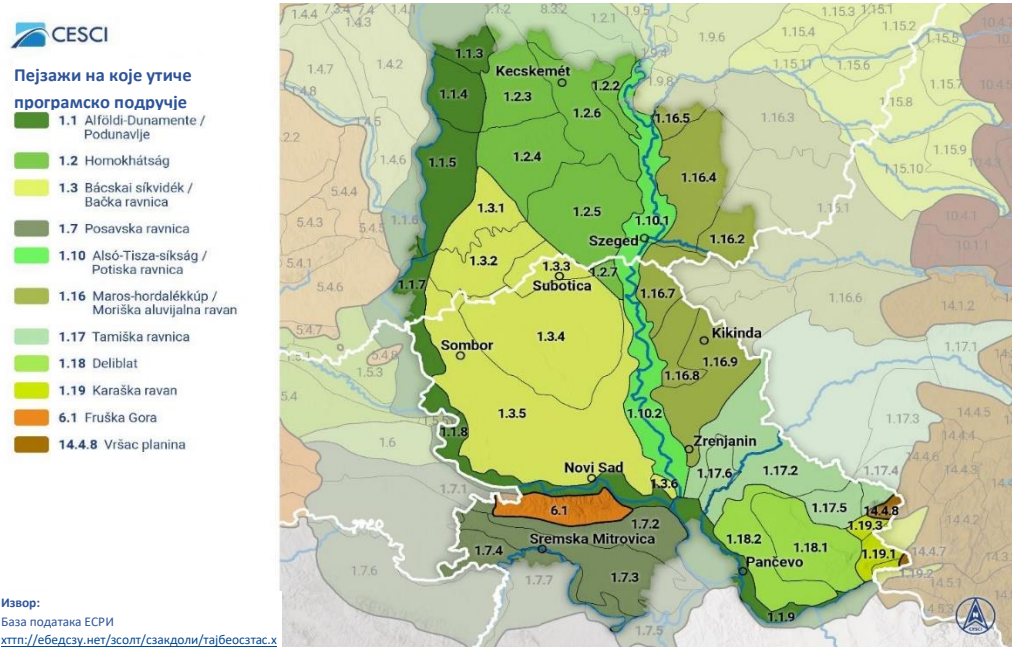
3.1. Еколошке карактеристике подручја на која ће програмски циљеви вероватно утицати

3.1.1. Структура пејзажа

У складу са природним пејзажом, програмска област припада карпатско-панонском региону. Готово читава програмска област припада територији макрорегиона Панонске низије. Фрушка Гора дели Посавску равницу од северног дела програмске области. На јужном делу програмске

области, регион Карашке равни, који се налази између Вршачких планина и Делиблата, подељен је као мезорегион. То је подручје где се састају реке Караш и Нера, а које од ширег подручја Панонске низије одвајају Вршачке планине.

Слика 6: Макро и мезорегиони у пограничном подручју (Извор: Територијална анализа, ЦЕСЦИ

[Централноевропска служба за прекограничне иницијативе], 2020.)

Следи детаљан опис централних делова програмске области, укључујући њихове карактеристике које утичу на уређење пејзажа.

Alföldi-Dunamente/Подунавље (1.1): регион који обухвата некадашњу плавну равну Дунава. Мочварне плавне равни карактеристичне за овај регион су готово потпуно нестале услед регулације и одводњавања Дунава. Постоје веће слатине које нису погодне за производњу биљних врста, а које се налазе на источној страни региона и прекривене су пашњацима који су драгоцени са становишта очувања природе.

Homokhátság (1.2): Низија на подручју средњег Подунавља и Тисе је највеће повезано песковито подручје Мађарске, на којем су економске активности ограничене услед смањених и неправилно распоређених падавина, као и слабо плодног земљишта. На пешчаном гребену нема много површинских вода.

Bácskai síkvidék/Бачка равница (1.3) Банат и Суботичка пешчара су пре 200 година били вриштина формирана деловањем ветра услед недостатка вегетације. Различите врсте живог песка на алувијалној лепези прекрива неколико метара дебело типични песковити лес, као и на њему формирана изванредна црница богата калцијумом и хранљивим материјама.

Посавска равница (1.7): Дуж и у близини реке Сава, која на југу раздваја Војводину од централне Србије и у великој мери одређује изглед пејзажа, као и флору и фауну, могу се наћи велика

мочварна станишта богата шумским ресурсима, птицама, гмизавцима и највише неким врстама сисара (нпр. јелени, дивље свиње).

Alsó-Tisza-síkság/Потиска равница (1.10): Минералне воде, термални извори и налазишта нафте и природног гаса у месту Алђе су важни природни ресурси тог региона. То је подручје Мађарске са највише сунчаних дана, које се користи за културе које захтевају топло време.

Maros-hordalékkúp/Моришка алувијална равна (1.16): Налазишта нафте и природног гаса откривена у овом подручју и термални извори су такође значајни на националном нивоу у Мађарској.

Тамишка равница (1.17): У овом подручју се састају велике реке Карпатског басена, па је стога Банат раније био мочварно подручје које је исушено у 17. веку. Међутим, овде се такође налази једино подручје налик пустињи у Европи: Делиблатска пешчара (1.18). У данашње време је већи део врштине прекривен травнатим пашњацима и шумама, пошто је песак који је претио оближњим насељима успешно стабилизован пошумљавањем у 19. веку. На југу овог подручја се сада налазе воћњаци и виногради.

Фрушка Гора (6.1) је уски планински ланац који се из Панонске низије уздиже у виду острвске планине.

Да закључимо кратак увод у пејзаже региона, потребно је да нагласимо да већина мезорегиона (1.1, 1.3, 1.2, 1.10, 1.16) који дају карактер пограничном подручју прелази границу, што прави административну поделу у региону. Тај пејзажни фактор се може сматрати једним од најважнијих кохезионих фактора програмске области. Међутим, након прегледа структуре пејзажа, потребно је проучити и одређене елементе пејзажа.

3.1.2. Својства земљишта

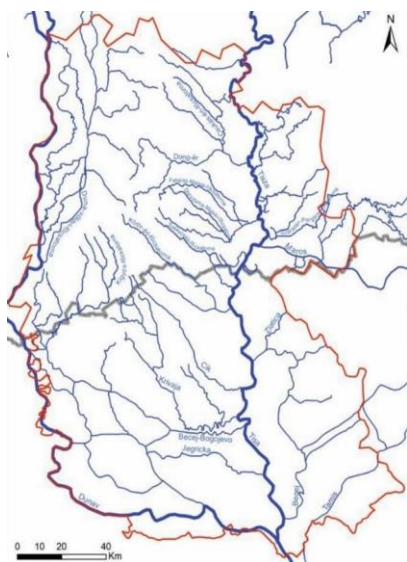
Програмска област је невероватно разнолика кад је реч о врстама земљишта, као и о физичким врстама и врстама управљања водама на присутним земљиштима. Црница и њене различите верзије се могу сматрати доминантном врстом земљишта, а захваљујући својој мрвичастој структури, оне обезбеђују одлично управљање водом и хранљивим материјама за потребе пољопривреде. Поред тога, значајна је и количина песковитог земљишта (живи песак, хумусно песковито земљиште, песковито земљиште слично црници), али њихова својства управљања водама су неповољна, јер имају јаку способност упијања воде, али слаб капацитет задржавања воде. Када је реч о географском опсегу, важно је поменути ливадска земљишта, која имају осредњу или лошу способност упијања воде, али велики капацитет задржавања воде.

3.1.3. Водни ресурси, речни сливови, управљање водама

Програмска област припада сливном подручју Дунава, као и већи део Карпатског басена. Већину територије су обликовали Дунав, Тиса и њихове притоке. Друге веће реке на том подручју су Мориш, Кереш, Сава, Тамиш и Бегеј. Осим природне водне мреже, 690 км дугачак систем канала Дунав–Тиса–Дунав, који се налази у Аутономној Покрајини Војводини, један је од највећих вештачких система канала у Европи. Водни режим највећих река веома варира: поплаве и низак

водостај представљају озбиљне проблеме. Површинске воде одржавају значајне еколошке мреже, обезбеђују воду за пољопривреду и туризам, као и замену за водна тела подземних вода, а такође служе као важни пловни путеви, посебно у Војводини.

Слика 7: Водна мрежа студијске области
(Извор:
<http://www.geo.uszeged.hu/wateratrick/cutec/www.geo.uszeged.hu/wateratrick/files/pdf/kotet.m.pdf>)

Квалитет река угрожавају како мађарске, тако и српске општине. Квалитет воде реке Тисе је прилично добар, док се квалитет воде Дунава поправио током последњих неколико година услед смањеног броја значајнијих индустријских постројења и као резултат изградње постројења за третман комуналних отпадних вода. Квалитет површинских вода је такође важан јер се вода за пиће тренутно добија из локалних бунара са филтерима у близини река у Аутономној Покрајини Војводини, али је приметан јасан помак ка артешким бунарима.

Залихе воде за пиће су контаминирани арсеном у више од 100 насеља са мађарске стране програмске области, а тај проблем је такође присутан на територији Србије близу границе. Количина арсена у води за пиће произведеној у артешким бунарима у региону прелази дозвољену границу у Европи од 10,0 $\mu\text{g/l}$. У неким водним ресурсима је такође присутна велика количина честица метана, гвожђа, мангана, амонијума и бора -

природног порекла, баш као и арсен - што узрокује проблеме.

Статус квалитета воде у мађарским жупанијама се значајно поправио захваљујући примени технологије уведене у склопу Програма за побољшање квалитета воде за пиће. Квалитет пијаће воде у Аутономној Покрајини Војводини је незадовољавајући, пошто се за снабдевање водом користе подземне воде.

Тек мали број локалних самоуправа у Републици Србији има постројења за третман комуналних отпадних вода, а највећи градови (Београд, Нови Сад и Ниш) испуштају непрерађене отпадне воде у водотокове - реципијенте. Према резултатима анализе коју је између 1998. и 2008. спровела Агенција за заштиту животне средине на 143 мерне тачке, може се закључити да су најугроженије реке и канали у Војводини. Ситуација у Мађарској је много повољнија захваљујући развоју финансираном од стране Оперативних програма ЕУ. Свако веће насеље поседује мрежу отпадних вода, а прикупљена отпадна вода се такође прерађује. Отпадне воде доспевају у подземне воде само у неким мањим насељима.

3.1.4. Природне вредности, заштићена подручја, биодиверзитет

Политичке границе жупанија у Карпатском басену обично прелазе границе природних или просторних јединица, па се пејзажи, геолошке формације, подручја поделе и станишта протежу и преко државних граница.

Национални парк Кискунсáг: установљен је 1975. године. Парк заузима површину од 570 km² и протеже се преко области Мала Куманија (Kiskunság) у Великој мађарској равници. Површина територија у склопу мреже Натура 2000 под управом Директората износи 180.345 ха. Површина територија од националног значаја у вези са заштитом животне средине, смештених у оперативном подручју Директората, поред територија у склопу мреже Натура 2000, износи: Мочваре од међународног значаја: 31.827 ха; резервати биосфере у оквиру програма МАБ: 108.185 ха; биогенетски резервати (Колон-тó): 2.962 ха.

Национални парк Кóрös-Марос: Парк је установљен 1997. године у сврху заштите птица. Национални парк Кóрös-Марос обухвата одређена подручја попут мочваре Кис-Сáррét, Фáспузта, Мáгор-пусзта или Кардоскúти Фехéртó. У њему се налази резерват за дропље основан 1975. године. Већи градови на том подручју су Сарваш и Девавања. На језеру Фехер у близини места Кардоскúт се током јесенске сезоне миграције могу видети велика јата птица. На десетине хиљада вивака, ждралова и дивљих патака користе то језеро као место за одмор и гнездилиште. Резерват у Девавањи је уточиште велике дропље, ноја мађарске Пусте.

Национални парк Фрушка Гора: То је национални парк од 1960. године и карактерише га биодиверзитет, богатство растиња, природна лепота и ретке врсте. 90% површине парка чине шуме, које пружају станиште за 1400 биљних врста и 200 врста птица. Његову културолошку вредност увећава 16 православних манастира, па је стога парк познат и као „српска Света Гора“.

Специјални резерват природе Горње Подунавље: обухвата територију коју плави Дунав (поплавне шуме, мочваре, рукавци) и представља сложени водени и копнени екосистем.

Специјални резерват природе Слано Копово: Слано Копово је најпознатије и највеће слано језеро у Банату. То слано језеро, или боље речено мочвара која се сезонски исушује, формирало се у једном од старих огранака Тисе и вековима је значајно место одмора и сусрета за птице.

Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“: проглашен је специјалним резерватом природе деведесетих година 20. века. Карактеришу га богате равничарске степе распрострањене попут мозаика, као и разноликост сланих, песковитих и мочварних станишта.

3.1.5. Културна баштина

Изграђено наслеђе, историјско наслеђе

Међу елементима изграђеног наслеђа у Војводини доминирају православне цркве и манастири, подигнути током барокног периода, као и манастири на Фрушкој Гори из касног средњег века. Ту се налази и неколико световних грађевина. Поред тога, овде се налази велики број римокатоличких цркава, споменика (значајан број партизанских споменика из Другог светског

рата), археолошких налазишта и комплекса, као и амбара. Такође ту је мањи број двораца, тврђава, рушевина, делова насеља или чак читавих насеља.

Кад је реч о Мађарској, у жупанији Бач-Кишкун има 642 споменика, споменичких комплекса и објеката споменичке вредности, док у жупанији Чонград њихов број износи 644.

Елементи интелектуалног културног наслеђа - националне и UNESCO репрезентативне листе

Мађарска интелектуално културно наслеђе је 2020. године имала 40 елемената, од чега је четири елемента било од територијалне важности за жупаније Бач-Кишкун и Чонград-Чанад. То су:

- жива традиција израде чипке у граду Кишкунхалаш
- жива традиција у културном подручју око града Калоча: вез, ношња, народна уметност („*pingálás*“) и плес
- ткање отирача у Тапеу
- жива традиција израде и ношења традиционалне обуће у Сегедину

Постоје и други елементи који обухватају шире области, нпр. „традиционално рибарење на доњем сливу Дунава у Мађарској“, „традиција мађарске технике репродукције“, „традиција мађарског народног плеса чардаш“, „жива традиција мађарских народних гудачких оркестара“ и „традиција гајди у Мађарској“. Не само да њихове значајне локације могу да се повежу са мађарским деловима студијске области, већ су, у многим случајевима, они такође део живе традиције у Војводини.

Број елемената нематеријалне културне баштине у Србији износи 49. Овде се може поменути пет специфичних елемената који су карактеристични само за Војводину:

- *Стапарско ћилимарство* – ткање ћилима у Стапару
- *Наивно сликарство Словака* – наивна уметност словачке националне мањине у Србији
- *Циповка* – знање и умеће припремања традиционалног хлеба у Војводини
- *Бездански дамаст* – умеће ручног ткања орнаментисаног свиленог дамаста жакар техником
- *Вертеп* – Вертеп, обред посвећен рођењу Исуса Христа у Срему

3.1.6. Климатске карактеристике, утицај климатских промена

Према прогнозама, сушне године ће бити све учесталије и са мађарске и са српске стране. Учесталост суша је порасла у посматраним подручјима током 50-годишњег периода између 1962. и 2011. године. Поред тренда погоршања, екстремне суше су у другој половини периода постале све учесталије. Између 1901. и 2016. су екстреми везани за високе температуре постали бројнији, док су екстреми везани за ниске температуре постали мање бројни услед климатских промена.

Несташице воде и исушивање ће не само постати учесталији и дужи, већ ће такође утицати и на природну околину, природне ресурсе и производне основе у пољопривреди, хортикултури и шумарству. Те појаве такође указују на све већу неизвесност у погледу снабдевања становништва водом и храном, као и пад квалитета пијаће воде и састојака хране, док истовремено расту производни трошкови и ризици за корпорације и инвеститоре. Будући да су ти ризици и изазови регионалне природе, потребна је блиска прекогранична сарадња за решење тих проблема.

Екстремни временски услови, који представљају значајну хидролошку опасност, присутни су чешће као последица климатских промена. Број дана са падавинама опада, али се повећава број дана са великом количином падавина одједном. Та тенденција негативно утиче на пољопривредни сектор са обе стране границе, наноси штету ерозијом земљишта и угрожава системе против поплава, а будући да земљиште не може да упије тако велику количину падавина, може да дође до значајног повећања површинског отицаја. Екстремно јаке олује и град постају све учесталије метеоролошке појаве, а представљају и значајан ризик по пољопривредну производњу.

Додатну последицу климатских промена представља све већа учесталост и јачина поплава у топлијем и влажнијем периоду. Ризик од поплава такође могу да повећају фактори попут лошег управљања плавним равнима, таложење блата или неадекватност система заштите. Свеукупно гледано, годишњи водни биланс показује тренд смањивања у региону како код површинских, тако и код подземних вода.

3.1.1. Природни ресурси, енергетски потенцијали

Опис који следи садржи преглед најважнијих извора енергије у Програмској области. Природни услови у Програмској области су повољни када је реч о искоришћавању соларне енергије, при чему је годишњи број сунчаних сати најмање 1900–2200, а просечна инсолација износи 1300 kWh/m². У Мађарској је производња соларне енергије између 2017. године и 2018. године више него утростручена (раст је износио 317%). Међутим, у Србији акценат на експлоатацији капацитета за производњу енергије из обновљивих извора није стављен на соларну енергију.

Богати капацитети Програмске области кад је реч о термалним водама представљају посебну карактеристику хидрографије Карпатског басена као целине. Повољни геолошки услови су резултовали изузетно великим бројем термалних извора. Температура и количина термалних вода представља изванредан основ за њихову искоришћеност у неколико региона. Температура искористиве термалне воде у Сегедину и његовој околини износи 90–95 °С, а у Аутономној Покрајини Војводини и околини 60–80 °С. Треба поменути да је геотермална енергија само делимично обновљива, али ће огромне залихе у Карпатском басену вероватно трајати хиљадама година.

Биомаса као споредни производ, која се користи као секундарна сировина погодна за локалну производњу термалне енергије, у великој је мери доступна као резултат пољопривредних активности. Биомаса има потенцијал да постане један од најзначајнијих обновљивих извора захваљујући пољопривредној природи у Програмској области. Међутим, у Србији се значајан

део биомасе спаљује у пољима, уместо да се користи у енергетске сврхе. У мађарским жупанијама обухваћеним HUSRB CBC програмом има више енергетских постројења на биогаз и биомасу.

3.1.2. Управљање отпадом

Количина комуналног отпада произведеног 2019. године у жупанијама Бач-Кишкун и Чонград-Чанад је износила 296 хиљада тона годишње, од чега депоновани отпад чини 133 хиљада тона годишње. Рециклирано је 120 хиљада тона отпада. Поступање у складу са обавезама које прописује ЕУ и иницијативама за одвојено прикупљање, предтретман и коришћење био отпада / зеленог отпада је неопходно за даље смањење количине депонованог отпада, чиме се подстиче употреба чистијих материјала и подиже свест и усваја исправно понашање, у циљу развоја јавних служби. У Србији се око 80% кућног отпада прикупља на организовани начин, а остатак завршава на више од 3500 илегалних депонија у тој земљи; само 5% прикупљеног отпада се рециклира. У последњих десет година није постигнут никакав напредак у погледу амбалажног отпада. Процењује се да стопа рециклирања у овом сектору износи 35–40%¹. Недовољна развијеност управљања отпадом је један од кључних проблема, па као резултат тога број илегалних депонија стално расте.

3.2. Релевантни конфликти и проблеми у вези са животном средином

На основу горенаведеног, у Програмској области могу да се уоче следећи главни конфликти и изазови у вези са животном средином:

- Водни режим највећих река веома варира: поплаве и низак водостај представљају озбиљне проблеме.
- Ниво арсена у неким водозахватима узрокује проблеме. Како показују водоносни геохемијски слојеви, арсен је природног порекла. Залихе воде за пиће су контаминирани арсеном у више од 100 насеља са мађарске стране Програмске области, а тај проблем је такође присутан на територији Србије близу границе. Количина арсена у води за пиће произведеној у артешким бунарима у региону прелази дозвољену границу у Европи од 10,0 µg/l. У неким водним ресурсима је такође присутна велика количина компонената метана, гвожђа, мангана, амонијума и бора - природног порекла, баш као и арсен - што узрокује проблеме.
- Квалитет пијаће воде у Аутономној Покрајини Војводини је незадовољавајући, пошто се за снабдевање водом користе подземне воде. Ниво арсена, амонијака, органских материја, бората, натријума, гвожђа и мангана у тим подземним водама је виши од дозвољеног.
- Тек мали број локалних самоуправа у Републици Србији има постројење за пречишћавање комуналних отпадних вода, а највећи градови (Београд, Нови Сад и Ниш) испуштају непрерађене отпадне воде у реке-примаоце.
- Низак удео природних површина, неповољни процеси уочени на преосталим природним површинама (нпр. исушивање мочвара). Деградација и трансформација

---

¹ Балкан Грин Енерџи Невс: Управљање отпадом у Србији – проблеми, изазови и могућа решења <http://балкангриненерџиневс.цом/waste-менaгeмeнт-ин-сeрбиa-прoблeмc-цхaллeнгeс-aнд-пoссиблeсoлyтиoнс/>

вегетације, ширење инвазивних страних врста услед климатских промена и људских активност током протеклих неколико деценија.

- Исушивање (нпр. суше, шумски пожари, смањење нивоа подземних вода и погоршање њиховог квалитета) утиче на прекогранично природно окружење, природне ресурсе и производне основе у пољопривреди, хортикултури и шумарству. Растући производни трошкови и ризици по економске активности које веома зависе од климатских услова су све неповољнији због натпросечне осетљивости на климатске промене.

Повећана учесталост и интензитет хидролошких (нпр. поплаве, копнене воде) и екстремних метеоролошких појава (нпр. изненадни пљускови, олује, град). Потреба за усклађенијим управљањем водама и заштитом вода.

3.3. Вероватни развој животне средине без примене Програма

Изостанак примене Програма могао би да проузрокује различите последице по стање елемената и система животне средине.

Изостанак примене мера које су изричито усмерене на борбу против еколошких изазова (у склопу специфичних циљева под називом „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“ и „Биодиверзитет и смањење загађења“) могао би да резултира наставком или могућим погоршањем постојећих конфликта у вези са животном средином. Услед чињенице да активности Програма фокусиране на животну средину највише доприносе очувању природних и полуприродних станишта и биодиверзитета, као и прилагођавању на све екстремније климатске услове, изостанак планираног развоја би првенствено имао негативно дејство на секторе који су посебно изложени климатским променама (попут управљања водама, пољопривреде и шумарства).

Супротно томе, изостанак мера које носе ризик по животну средину, ограничених на развој туризма у оквиру Програма, логично би уклонио еколошке притиске који произилазе из те активности. Међутим, услед екстремно ниског нивоа придружених ризика по животну средину (видети Поглавље 4.1 за више детаља), планирани развој туризма вероватно неће значајно утицати на стање животне средине, тј. изостављање тих елемената Програма не би резултовао значајним користима по животну средину.

4. ВЕРОВАТНИ УТИЦАЈИ ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА ПО ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

4.1. Потенцијални утицај на системе животне средине

4.1.1. Земљиште

Ниједна мера у склопу програма није идентификована као могући узрочник сталног и значајног оптерећења у погледу земљишта. Само би развој одређених врста туризма могао да има благо негативан утицај, али само на одређене тачке, могуће на локалном нивоу. Очекује се да ће потенцијално штетни утицаји бити значајно неутралисани мерама које садрже елементе

који резултирају циљаним побољшањем услова земљишта, као што је елиминација загађења, и мерама везаним за пољопривредне активности.

A) Мере без утицаја на земљиште

- 1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.2. Сарадња на пољу културе
- 2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.1. Добросуседски односи кроз сарадњу“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.2. Управљање граничним прелазима“

B) Мере са вероватним позитивним дејством по стање земљишта

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Неколико елемената мере би могло да има позитивно дејство како на квантитативно, тако и на квалитативно стање земљишта. Интервенције за борбу против суша и несташнице воде, а са друге стране, периоди са превеликим падавинама које карактерише сувишна количина копнених вода ће побољшати и изједначити водни биланс земљишта, што директно побољшава физичко стање земљишта и смањује ризик од ерозије ветром. Поред тога, интервенције за прилагођавање климатским променама у пољопривредном сектору би могле директно да резултирају побољшањем стања обрадиве земље.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> • У случају пројеката ретензија површинских вода, препоручује се повремено или стално плављење земљишта лошег квалитета само у сврху заштите обрадиве земље. 			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Побољшано стање земљишта се првенствено може постићи путем подизања свести код пољопривредника (једна од циљних група мера) по питању климатских промена и прилагођавања (резултирајући нпр. методама прецизне пољопривреде, технологијом за уштеду воде, природним ђубрењем земљишта,</p>			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	малчирањем у пољопривреди, технологијом директне сетве без обраде земљишта ('no till' технологија), итд.)			
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Кад је реч о побољшању стања земљишта, ова мера би могла најбрже да доведе до користи. Елиминацијом загађења, и директни притисак на земљиште и индиректно загађење земљишта (загађивачи из воде и ваздуха) могли би да буду значајно смањени.			
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Ова мера/интервенција би могла да има посредан утицај на заштиту земљишта. Повећање биодиверзитета, заштита и ревитализација сложених екосистема унапређују очување природних станишта чиме може да се унапреди снабдевање земљишта органским материјама на датом подручју, а земљишта се тада ослобађају неповољних последица. Очување зелених површина има сличан позитиван утицај.			
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Одређени елементи ове мере (као што су одржива употреба природних ресурса, подизање свести о штетним дејствима људске потрошње) могли би да имају позитивно дејство на стање земљишта, у случају да дође до смањења експлоатације земљишта као резултат активности ширења и подизања свести.			

C) Мере које штетно утичу на земљиште

Ниједна од мера.

D) Мере које такође потенцијално штетно утичу на земљиште

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	локални

управљањем маркетингом тих производа	<p>Кључни развојни правци ове мере, као што је активни развој / развој екотуризма и воденог туризма, обично могу да генеришу више саобраћаја у подручјима која карактеришу прилично осетљива земљишта (ливаде, алувијална земљишта, итд.). Степен и географски опсег оптерећења у великој мери зависе од броја посетилаца, али је вероватно да би било погођено само неколико изолованих или мањих подручја.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Значајни притисци на земљиште могу се спречити контролом пешачког и аутомобилског саобраћаја посетилаца.
---	--

4.1.2. Ваздух

Ниједна мера у склопу HUSRB CBC програма није идентификована као могући узрочник сталног и значајног повећања емисије загађујућих материја у ваздух. Иако развој туризма подразумева могући умерени раст емисије, углавном од транспорта, не очекује се да ће он имати значајан утицај на загађење ваздуха на датом подручју услед природе и обима планираног развоја. Несумњиво треба поменути да Програм издваја наменске ресурсе, међу осталим мерама за заштиту животне средине, за смањење емисије штетних гасова у ваздух.

А) Мере које не утичу на квалитет ваздуха

- Мере у склопу специфичног циља под називом „1.1. Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.2. Сарадња на пољу културе
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.1. Добросуседски односи кроз сарадњу“

В) Мере са вероватним позитивним утицајем на квалитет ваздуха

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.2. Биодиверзитет и смањење загађења	висока	трајно	реверзибилно	локални
	Неке од мера у склопу специфичног циља под називом „Биодиверзитет и смањење загађења“, осим што су усмерене ка другим елементима животне средине, изричито имају за циљ смањење емисије загађивача ваздуха, посебно путем идентификовања извора загађења, подршке пилот пројектима за спречавање загађења, као и подизањем еколошке свести путем подстицања сарадње у тој области. Све наведено, иако са различитим степеном деловања,			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	очигледно доприноси ублажавању проблема загађености ваздуха у развојној области.			
3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Међу многим елементима ове мере, пре свега искуство размене праксе у области еколошког управљања у урбаним срединама између локалних власти и општина, компанија за локално управљање и других заинтересованих страна може посредно да резултира побољшањем квалитета ваздуха на локалном нивоу путем усвајања добрих пракси и развоја заједничких решења. Међутим, због њене посредне природе, немогуће је утврдити опсег тог дејства.			
3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Већина планираних мера не утиче на квалитет ваздуха, будући да је њихов првенствени циљ унапређење опреме и људских ресурса на граничним прелазима. Међутим, један од њихових циљева је смањење повремених гужви на границама што ће, поред смањења времена чекања, такође допринети смањењу привремених локалних емисија загађујућих материја у ваздух које производе возила.			

C) Мере које штетно утичу на квалитет ваздуха

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на квалитет ваздуха

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа; 2.2.3. Заједничко управљање информацијама у	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	изоловано
	Будући да имају исти утицај на квалитет ваздуха, ове две мере у вези са туризмом се у склопу овог извештаја о утицају на животну средину третирају заједно. Јачање туризма, посебно услед растућих потреба за превозом, могло би да резултира повећањем емисије загађујућих материја у ваздух. Истовремено, треба нагласити да кључни развојни правци HUSRБ CBC програма, попут развоја активног туризма и екотуризма, као и културног туризма од регионалне важности, подразумева најнижу емисију од свих подсектора туризма. Последице, не може се сматрати			

туристичке и културне сврхе	<p>да мере HUSRB CBC програма везане за туризам представљају висок ризик по питању квалитета ваздуха.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Приликом развоја туристичке инфраструктуре треба предузети напоре да се у потпуности имплементирају аспекти енергетске ефикасности, повећа употреба обновљиве енергије, да приоритет видовима транспорта са ниском емисијом штетних гасова (нпр. омогућавајући приступ јавном превозу, подстичући вожњу бицикла од једне до друге туристичке атракције).
------------------------------------	---

4.1.3. Бука и вибрација

Мере дефинисане HUSRB CBC програмом у основи не утичу на загађење буком или вибрацијама на датом подручју. Сходно томе, ниједна од њих не доприноси сталном расту локалне изложености буци и вибрацијама изнад дозвољених здравствених ограничења, али са друге стране не доприносе ни смањењу тог утицаја на локалну средину. Међу подржаним активностима, могућност загађења буком се може појавити само код културних догађаја на отвореном, којима присуствује велик број посетилаца (ограничен трајањем датог догађаја и постојањем насеља у близини), али се она међутим може смањити или чак елиминисати применом одговарајућих превентивних мера.

A) Мере које не утичу на изложеност буци и вибрацијама

- Мере у склопу специфичног циља под називом „1.1. Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „1.2. Биодиверзитет и смањење загађења“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа
- 2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.1. Добросуседски односи кроз сарадњу“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.2. Управљање граничним прелазима“

B) Мере са вероватним позитивним утицајем по питању изложеност буци и вибрацијама

Ниједна од мера.

C) Мере са штетним дејством по питању изложености буци и вибрацијама

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу услед изложености буци и вибрацијама

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
2.2.2. Сарадња на пољу културе	ниска	једнократно	реверзибилно	изоловано
	<p>Кад је реч о културним програмима, догађајима и фестивалима, постоји могућност изоловане, повремене загађености буком у случају када се они одвијају на отвореном, а степен загађености зависи од обима и околности догађаја, међутим, значајна изложеност погођених заједница буци се може спречити применом превентивних мера, поред осталог узимајући у обзир учесталост.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Догађаји треба да буду организовани у складу са аспектима заштите од буке, треба уложити напоре да се гласнији догађаји не заказују ноћу, да се изаберу локације даље од стамбених области, као и да се претходно спроведу консултације са припадницима погођених заједница. 			

4.1.4. Површинске и подземне воде

Услед своје природе, највећи део мера у склопу Програма нимало не утиче на површинске нити на подземне воде. Са друге стране, документ такође садржи одређене специфичне мере/интервенције у погледу управљања водама које би требало да побољшају статус површинских и подземних вода. Благо негативна дејства се могу предвидети само у случају мера на пољу воденог туризма, које су, међутим, занемаривог и прихватљивог обима.

A) Мере које не утичу на површинске и подземне воде

- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.2. Сарадња на пољу културе
- 2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.1. Добросуседски односи кроз сарадњу“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.2. Управљање граничним прелизима“

B) Мере са вероватним позитивним утицајем на површинске и подземне воде

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Кључна тачка ове мере је унапређење управљања водама и смањење осетљивости подручја у вези са водом. Стога се очекује да ће се укупан квантитативни и квалитативни статус површинских и подземних вода побољшати након што се интервенција спроведе. Заштитом природних станишта се може унапредити и статус мочвара на датом подручју, што такође резултира и побољшањем статуса вода.			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Може се остварити значајан напредак по питању очувања вода, како од стране становништва, тако и од стране пољопривредних предузећа. У оквиру ове мере планирано је укључивање обе циљне групе. Кад је реч о пољопривреди, заштита количине површинских и подземних вода је могуће путем примене технологија за уштеду воде као и увођење врста отпорних на сушу. Такође постоје бројне прилике да чланови заједнице штеде воду (путем промене праксе заливања биљака, прикупљањем кишнице, итд.)			
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Овом мером очигледно може да се побољша квалитет површинских и подземних вода елиминацијом загађења. Треба посветити посебну пажњу циљу смањења количине микропластике, која је тренутно један од најпроблематичнијих загађивача вода. Препоручене мере: <ul style="list-style-type: none"> Поред смањења количине микропластике у природним водама, такође би било прикладно да се изврши процена загађености кад је реч о снабдевању пијаћом водом. Ако је неопходно, препоручују се и пратеће техничке интервенције. 			
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Унапређењем статуса и ревитализацијом природних станишта, побољшава се и статус природних вода. Мочваре чине значајан део природних станишта, тако да ревитализација такође унапређује водни биланс у датом подручју. Природне биљне заједнице такође играју важну улогу у филтрацији и прочишћавању површинских вода.			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Препоручене мере: <ul style="list-style-type: none"> • Приоритет треба да буде ревитализација и успостављање станишта и биљних заједница (на обалним појасевима, мочварама, ветробраним појасевима, итд.) везаним за површинске воде, као и пољопривредна подручја. Развој тих станишта такође служи сврси осталих интервенција. 			
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Одређени елементи ове мере (као што су одржива употреба природних ресурса, подизање свести о штетним дејствима људске потрошње) могли би да имају позитивно дејство по природне воде, уколико активности ширења и подизања свести допринесу смањењу потрошње воде.			

C) Мере које штетно утичу на површинске и подземне воде

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на површинске и подземне воде

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	локални
	Водени туризам је један од развојних праваца на који се фокусира ова мера. Када је реч о потенцијално погођеним водним телима, повећани број посетилаца би могао да резултира већим притиском на воде, чак и ако претпоставимо да је еколошка свест учесника у воденом туризму виша од просечне. Степен и географски опсег утицаја у великој мери зависе од броја посетилаца, али је вероватно да ће до њега доћи у близини обалских инфраструктурних елемената воденог туризма (бродске луке и марине, приобални смештај, туристички објекти, пешачке стазе у природи, итд).			

4.1.5. Биодиверзитет, флора, фауна, станишта, територије у склопу мреже Натура 2000, природни резервати

Програм не подржава већи инфраструктурни развој; само ће одређене врсте мера у области туризма вероватно периодично вршити притисак на станишта. Не очекује се значајан негативни утицај. Истовремено, као последица неколико интервенција могу да се очекују

посредна и непосредна позитивна дејства. Програм такође обухвата специфичне мере заштите и ревитализације станишта, које генеришу веома вероватан и трајан позитивни утицај. Посредни утицај интервенција у вези са управљањем водама, пољопривредом, прилагођавањем климатским променама и смањењем загађења би могао да побољша статус станишта и заштићених подручја, као и да повећа биодиверзитет наведеног подручја.

А) Мере које не утичу на биодиверзитет, флору, фауну, територије у склопу мреже Натура 2000 и природне резервате

- 1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.2. Сарадња на пољу културе
- 2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.1 Добросуседски односи кроз сарадњу“
- Мере у склопу специфичног циља под називом „3.2. Управљање граничним прелазима“

В) Мере са вероватним позитивним утицајем на биодиверзитет, флору, фауну, територије у склопу мреже Натура 2000 и природне резервате

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Сви елементи интервенције, будући да је она вишенаменска, могу да имају позитиван утицај на дивље врсте и заштићена природна подручја. Развој на пољу управљања водама и мере у циљу смањења изложености пољопривреде климатским променама могли би да имају посредна позитивна дејства. Разматрање мера за повећање биодиверзитета, усмерених на заштиту природних станишта могло би да игра кључну улогу, а то би могло да има очигледно позитивно дејство и на флору и фауну као и на стање локација у склопу мреже Натура 2000. Иако ова мера има за циљ смањење утицаја климатских промена, поред ефеката преливања и саме планиране мере имају потенцијал да унапреде еколошко стање станишта.			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	Ова мера, по својој природи, као и њене циљне групе (чланови заједнице и пољопривредници) могу да имају тек ограничени непосредни утицај на биодиверзитет. Истовремено, потенцијалну корист могу да остваре и организације за очување природе, што може да подразумева спровођење мера са непосредним позитивним дејствима по биодиверзитет и еколошки статус заштићених подручја.			
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Ова интервенција је од пресудне важности за дивље врсте, будући да је циљ да се смањи загађење ваздуха, земљишта и воде, чиме би могао да се смањи притисак на сва станишта. Препоручене мере: <ul style="list-style-type: none"> Једнократне интервенције отклањања загађења нису довољне да би обезбедиле трајно дејство. Након што се идентификују извори загађења, неопходно је спречити даље загађење. 			
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	Кад је реч о стаништима, ово је најважнија мера читавог програма, будући да једини циљ ове мере побољшање стања природних станишта. Ревитализација и обнова природних станишта мора да буде истакнута. Прогресивно је то што програм такође истиче питање природних површина на које утичу екотуризам и активни туризам, што обезбеђује да утицаји различитих програмских интервенција не пониште једни друге, а и да се у самом програму решава питање могућег негативног утицаја туризма.			
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Еколошки елементи ове мере (одрживо коришћење ресурса, подизање свести о животној средини) могли би да имају посредно корисно дејство на дивље врсте. Поред тога, у плану су такође едукативне и активности на подизању свести усмерене посебно на дивље врсте, природна станишта и биодиверзитет. Осим тога, чињеница да би потенцијалну корист могле, између осталих, да имају организације задужене за одржавање заштићених подручја природе обезбеђује позитивно дејство за дивље животињске врсте.			

С) Мере које штетно утичу на биодиверзитет, флору, фауну, територије у склопу мреже Натура 2000 и природне резервате

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на биодиверзитет, флору, фауну, територије у склопу мреже Натура 2000 и природне резервате

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	локални
	<p>Водени туризам је један од развојних праваца на који се фокусира ова мера. Када је реч о потенцијално погођеним водним телима, повећани број посетилаца би могао да резултира већим притиском на воде, чак и ако претпоставимо да је еколошка свест учесника у воденом туризму виша од просечне. Степен и географски опсег утицаја у великој мери зависе од броја посетилаца, али је вероватно да ће до њега доћи у близини обалских инфраструктурних елемената воденог туризма (бродске луке и марине, приобални смештај, туристички објекти, пешачке стазе у природи, итд).</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Развој обалских инфраструктурних елемената воденог туризма треба избећи у заштићеним или осетљивим природним подручјима. 			

4.1.6. Клима

Везано за климу, очекивано дејство планираних Програмских мера вреди испитати из две перспективе: једна су њихове последице по емисију гасова са ефектом стаклене баште, а друга је њихова улога у олакшавању прилагођавања на све екстремније климатске услове.

Свеукупно гледано, ниједна мера у склопу HUSRB CBC програма није идентификована као могући узрочник трајног и недвосмисленог притиска на компоненте климатског система или њихових измена, нити као сметња делотворном прилагођавању. Напротив, код већине планираних мера развоја већином доминирају очекивана позитивна дејства из климатске перспективе. Међутим, могуће је уочити одређене веома ниске ризике везано за туризам и мере у вези са преласком границе, које је ипак могуће ефикасно спречити применом одговарајућих мера.

A) Мере које не утичу на климу као систем животне средине

- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 2.2.2. Сарадња на пољу културе

B) Мере са вероватним позитивним утицајем на климу као систем животне средине

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	повремено, годишње	реверзибилно	изоловано
	Ова мера би могла да игра значајну улогу пре свега у прилагођавању климатским променама, будући да промена климатских параметара доводи до повећане учесталости екстремних временских прилика (нпр. олује, обилне падавине). Заједнички развој институционалних система управљања катастрофама путем повећања капацитета хитног реаговања и припремање становништва за ове кризне временске прилике, за које се очекује да ће се понављати на неколико година, помоћи ће да се ефикасније заштите људски животи и имовина.			
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	У складу са својим називом, ова мера ће ефикасно помоћи прилагођавању климатским променама, посебно у најизложенијим развојним областима: управљању водама, пољопривреди и очувању природе. Од свих могућих мера, Програм изричито помиње само задржавање воде, што је засигурно добродошло, али се тако потенцијална делотворност осталих области деловања не може детаљно проценити на датом нивоу планирања и спецификације Програма. Препоручене мере: <ul style="list-style-type: none"> Препоручује се да се током примене Програма приоритет да оним решењима која, поред доприноса прилагођавању климатским променама, такође резултира смањењем емисије гасова са ефектом стаклене баште (нпр. пољопривредне праксе које повећавају количину органских материја у земљишту). 			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Ова мера у суштини има за циљ подизање свести и обуку две циљне групе, пољопривредника и чланова заједнице, по питању климатских промена и прилагођавању њима. Снажно подржавамо обраћање обема циљним групама: захваљујући делотворној комуникацији, могуће је остварити значајне резултате на пољу прилагођавања, чак вероватније међу пољопривредницима, који такође имају и непосредни финансијски интерес. Међутим, као што је уопштено случај са активностима подизања свести, могу се очекивати посредна позитивна дејства, али се степен утицаја не може прецизно одредити.			
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Ова мера нема непосредни утицај на заштиту климе или прилагођавање климатским променама. Истовремено, истраживање извора загађења и			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
прекограничних извора загађења	уклањање загађивача из атмосфере, водних тела и земљишта би могли посредно да помогну спречавању загађења и смањењу обима штетних активности које резултирају загађењем, што би у исто време могло да доведе до смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште.			
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Ова мера би могла да има непосредни утицај на заштиту климе или прилагођавање климатским променама, иако та веза није поменута у самом Програму. Повећање биодиверзитета, заштита и ревитализација сложених екосистема учиниће природна и полуприродна подручја отпорнијима на све екстремније климатске услове. Очување и ширење зелених површина такође ће играти важну улогу у заштити климе путем повећања капацитета секвестрације угљеника.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Осим фокусирања на аутохтоне врсте у спровођењу Програма, саветује се и подршка заштити и увођењу оних врста које могу да се прилагоде климатским условима који се очекују у будућности. 			
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Иако ова мера не наводи заштиту климе, образовање о животној средини може такође да има (посредан) позитиван утицај на заштиту климе, па се стога несумњиво подстиче.			
3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Међу многим елементима ове мере, пре свега искуство размене пракси у области еколошког управљања у урбаним срединама између локалних власти и општина, компанија за локално управљање и других заинтересованих страна може посредно да резултира смањењем емисије гасова са ефектом стаклене баште и успешним прилагођавањем на локалном нивоу. Међутим, због њене посредне природе, немогуће је утврдити опсег тог дејства.			
3.1.2. Мере које подржавају боље управљање сарадњом	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Заједничка карактеристика бројних укључених мера је то што имају за циљ да ојачају прекограничну друштвено-економску сарадњу. То се може сматрати корисним са аспекта заштите климе, будући да ће појава краћих ланаца			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину
	снабдевања и регионалних интегрисаних тржишта рада резултовати свеукупним смањењем потреба за транспортом и јавним превозом, а тиме и смањењем емисије гасова са ефектом стаклене баште.

C) Мере које штетно утичу на климу као систем животне средине

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на климу као систем животне средине

Специфични циљ/мера	Потенцијално негативно дејство на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	изоловано
<p>2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа</p> <p>2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе</p>	<p>Будући да имају исти утицај на климатски систем, ове две мере у вези са туризмом се у склопу овог извештаја о утицају на животну средину третирају заједно. Јачање туризма, посебно услед растућих потреба за транспортом, функционисање смештајних објеката и туристичких атракција, подразумева значајну емисију гасова са ефектом стаклене баште, али се њихов ниво може смањити различитим средствима. Истовремено, треба нагласити да кључни развојни правци HUSRB CBC програма, пре свега развој активног туризма и екотуризма, подразумева најнижу емисију од свих подсектора туризма. Штавише, будући да би те врсте туризма могле да замене дуголинијска путовања, а можда чак и авионска путовања, може се претпоставити (мада то није доказано) да би чак могле да буду корисне и са тачке гледишта заштите климе. Последично, не може се сматрати да мере HUSRB CBC програма везане за туризам представљају висок ризик по питању заштите климе.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Приликом развоја туристичке инфраструктуре, треба предузети напоре да се у потпуности имплементирају аспекти енергетске ефикасности, повећа употреба обновљиве енергије, да приоритет видовима транспорта са ниском емисијом штетних гасова (нпр. омогућавајући приступ јавном превозу, подстичући возњу бицикла од једне до друге туристичке атракције). 			

E) Природа утицаја на климу се не може одредити на планском нивоу Програма

Специфични циљ/мера	Утицај на животну средину се не може одредити на основу плана			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Већина планираних мера нема никакве импликације по заштиту климе, али се истовремено такође може рачунати на могући развој капацитета постојећих граничних прелаза. Иако би на локалном нивоу то могло да доведе до повећања саобраћаја, такође би могло да резултира престанком коришћења досадашњих рута. Са тачке гледишта заштите климе, укупан обим саобраћаја у датом подручју је од пресудног значаја, али се степен његовог утицала може проценити само након спровођења темељног истраживања саобраћајних услова на захваћеним путевима.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Одлуку о томе да ли треба изградити нови гранични прелаз или проширити постојећи треба донети на основу актуелних и будућих процена података о саобраћају за обухваћене деонице путева, како би се избегло повећање друмског саобраћаја, а тиме и емисија гасова са ефектом стаклене баште које производи саобраћај на целокупном подручју. 			

4.1.7. Изграђена окружења, пејзаж, окружење насељених подручја и културна баштина

Свеукупно гледано, ни за једну од мера у склопу HUSRB CBC програма није утврђено да би могла да угрози вредности изграђеног и урбаног окружења, културне баштине и пејзажа. Напротив, очекује се да ће примена већине планираних мера развоја имати позитиван утицај на стање ових система и поменутих вредности.

А) Мере које не утичу на изграђено окружење, пејзаж, окружење насељених подручја и културну баштину:

- 1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења
- 1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- Мере као подршка специфичном циљу под називом „3.1. Добросуседски односи кроз сарадњу“
- 3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност

В) Мере са вероватним позитивним утицајем на изграђено окружење, пејзаж, окружење насељених подручја и културну баштину

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама	висока	трајно	реверзибилно	изоловано
	Један од изричитих циљева заједничког развоја институционалних система управљања катастрофама и циљане припреме становништва јесте очување техничког стања изграђеног окружења, пре свега зграда и објеката. Посебно важну улогу игра развој подржан од стране Програма који има за циљ спречавање ризика.			
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	висока	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Планиране мере су фокусиране на олакшавање прилагођавања сектора који су посебно изложени климатским променама, као што су управљање водама, пољопривреда и очување природе. Међу елементима и системима животне средине обрађеним у овом поглављу, појединачне мере првенствено служе очувању структуре и вредности пејзажа, пре свега промовисањем очувања природних квалитета које одређују карактеристике пејзажа, а делимично и повезаних облика пољопривреде изложених клими која се мења.</p> <p>Препоручене мере:</p> <ul style="list-style-type: none"> Важно је да развој везан за прилагођавање климатским променама у свим погођеним секторима одговара традиционалним стањима пејзажа и да тежи њиховом очувању и могућој ревитализацији (тј. одржавању и успостављању агрошумарских система у прилагођавању пољопривреде). 			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	<p>Програм обухвата две специфичне мере које имају за циљ подизање свести. Мера везана за климатске промене у суштини има за циљ подизање свести и обуку две циљне групе, пољопривредника и чланова заједнице, по питању климатских промена и прилагођавања њима. Док подизање свести код прве циљне групе може првенствено да допринесе очувању пејзажа (погледати опис претходне мере), трансфер знања усмерен ка становништву може да допринесе заштити изграђеног окружења и његовом очувању у екстремнијим климатским условима. Подизање свести о животној средини могло би да има слично дејство. Међутим, корисно дејство је посредно, па је његов обим неизвестан.</p>			
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине				

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
и природе у пограничном подручју				
2.2.2. Сарадња на пољу културе	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
Иако Програм не дефинише очување локалне културне баштине као изричито циљ подржане културне сарадње, очигледно је да у оквиру тих регионалних сарадњи и догађаја постоје значајне прилике за неговање, јачање и представљање локалне нематеријалне културне баштине.				
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе	Две мере повезане са туризмом имају заједнички утицај на релевантне елементе и системе животне средине, будући да обе имају исти крајњи циљ: да подстакну (пре свега) активни и екотуризам, као и културни туризам у региону. Све то пружа прилику за циљану заштиту и представљање локалне нематеријалне и изграђене културне баштине и олакшава шире признање њихове вредности од стране регионалног становништва, чиме се посредно подстичу заштита и очување тих вредности у облику иницијатива TIPA „одоздо нагоре“.			
Због малог обима планираног развоја туристичке инфраструктуре, не очекује се да ће тај развој значајно утицати на стање изграђеног окружења.				
3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
Између многих могућих елемената ове мере, успостављање и јачање културне сарадње може да игра значајну улогу у очувању локалне нематеријалне културне баштине, док искуство размене праксе у области еколошког управљања урбаним срединама између локалних власти и општина, компанија за локално управљање и других заинтересованих страна првенствено служи заштити изграђеног окружења. Међутим, због њене посредне природе, немогуће је утврдити опсег тог дејства.				

C) Мере које штетно утичу на изграђено окружење, пејзаж, окружење насељених подручја и културну баштину

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на изграђено окружење, пејзаж, окружење насељених подручја и културну баштину

Ниједна од мера.

4.1.8. Људско здравље и квалитет живота

Свеукупно гледано, ни за једну меру у склопу HUSRB CBC програма није утврђено да би могла да угрози квалитет живота, ментално и физичко здравље људи који живе у Програмској области. Напротив, очекује се да ће примена већине планираних мера развоја имати позитиван утицај и на здравствено стање и на квалитет живота.

А) Мере које не утичу на људско здравље и квалитет живота

- 3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност

В) Мере са вероватним позитивним утицајем на људско здравље и квалитет живота

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама	ниска	повремено, годишње	реверзибилно	изолирано
	Изнад свега, ова мера може да има улогу у природним или антропогеним опасним догађајима који непосредно угрожавају људски живот. Планирани развој ће побољшати капацитете и брзину хитног реаговања организација за управљање катастрофама, тако да ће оне ефикасније него сада бити способне да заштите здравље, а у екстремним случајевима и животе становништва у опасности, као и њихов квалитет живота, путем повећања безбедности њихове имовине.			
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Планиране мере су фокусиране на олакшавање прилагођавања сектора који су посебно изложени климатским променама, као што су управљање водама, пољопривреда и очување природе. Очување природе доприноси побољшању квалитета живота људи који живе у датом подручју путем одржавања услуга екосистема, док се прилагођавањем пољопривреде унапређује развојни капацитет првенствено путем очувања услова висококвалитетног локалног снабдевања храном, локалних привреда и прилика за запошљавање.			
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Ова мера у суштини има за циљ подизање свести и обуку две циљне групе, пољопривредника и чланова заједнице, по питању климатских промена и прилагођавању њима. Подизање свести код друге циљне групе је од кључне важности када је реч о спречавању штетног дејства климатских промена на јавно			

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
климатских промена	здравље, будући да одлуке и обрасци понашања појединаца играју одлучујућу улогу на овом пољу. Међутим, као што је уопштено случај са активностима подизања свести, могу се очекивати посредна позитивна дејства, али се степен утицаја не може прецизно одредити.			
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
Ова мера доприноси спречавању обољења и оштећења здравља који се могу приписати загађењу животне средине, тако што спречава и елиминише загађење ваздуха, површинских и подземних вода, као и земљишта. Иако ова дејства несумњиво постоје, она се због своје прилично посредне природе не могу измерити.				
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
Заштита природних вредности, природних и полуприродних станишта и угрожених врста игра кључну улогу у одржавању услуга екосистема, при чему је потоње кључно за очување физичког и менталног здравља људи који ту живе. Успостављање капацитета који ће пружати информације о природним вредностима, а посебно едукативних и пешачких стаза које олакшавају активности на отвореном, додатно наглашава важност планског развоја на пољу одржавања здравља.				
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
Ова мера посредно доприноси побољшању здравља и квалитета живота људи, углавном путем промовисања здравствено и еколошки свесног понашања и активности на отвореном. Међутим, због посредне природе дејстава, у складу са претходно описаним дејствима за друге активности подизања свести, њен опсег се само може проценити.				
2.1. Образовање и целоживотно учење	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	висока	трајно	реверзибилно	регионални
Иако велика већина мера предвиђених у склопу овог специфичног циља не утиче непосредно на здравствено стање становништва, оне очигледно имају позитивно дејство на квалитет живота људи који ту живе. Повећање степена стручних квалификација, раст дигиталне писмености и циљано менторство рањивих социјалних група су, без изузетка, мере које представљају основ друштвеног оснажења и тиме нуде прилику за већи квалитет живота. Постизање вишег друштвеног статуса обично прати и опште побољшање здравља. Треба да се истакне да се у склопу испитаног циља такође могу подржати активности				

Специфични циљ/мера	Вероватан позитиван утицај на животну средину			
	подизања свести посебно усмерене ка здравом начину живота, што очигледно може да има позитивно дејство на здравствено стање становништва.			
2.2. Култура и туризам	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	ниска	трајно	реверзибилно	регионални
	Активности доступне у склопу специфичног циља под називом „Култура и туризам“, као што је описано код претходног циља, у суштини имају за циљ побољшање квалитета живота и, у мањој мери, општих здравствених услова. Актуелна процена је првенствено фокусирана на квалитет живота и здравље људи који живе у подручју обухваћеном Програмом, при чему културне сарадње могу бити од користи на том пољу, а развој туризма може позитивно да утиче првенствено на ментално и физичко здравље и квалитет живота посетилаца.			
3.1.2. Мере које подржавају боље управљање сарадњом	Вероватноћа утицаја	Трајање и учесталост утицаја	Реверзибилност утицаја	Географски опсег утицаја
	средња	трајно	реверзибилно	регионални
	Од мањих пројеката подржаних у склопу овог специфичног циља, као и активности које подстичу прекограничну сарадњу, неколико њих пружа непосредну подршку менталном и физичком здрављу људи који ту живе (као што су развој социјалних и здравствених установа и програми активности за старије суграђане), док активности које угрожавају људско здравље и квалитет живота не чине део процењених активности у склопу Програма. А визгáлт спецификус цéл алатт тáмогатотт кис пројектек, валаминт хатáрменти егүйттмйкөдэсекет öсзтöнзö тевéкенусéгек көзöтт төбб олуан ис сзерепел, амелу көзветленйл тáмогатја аз итт éлöк ментáлис éс физикаи егéсзсэгét (лд. сзоциáлис егéсзсэгүги интэзмéнуек фејлесзтéсе, идöсек активитáсанак мегöрзэсére ирáнуулö програмок), угуанаккор ембери егéсзсэгет, éлетминöсэгет весзéлузтетö тевéкенусéг нем сзерепел а Програм визгáлат акциöи керетéбен.			

C) Мере које штетно утичу на људско здравље и квалитет живота

Ниједна од мера.

D) Мере које потенцијално такође штетно утичу на људско здравље и квалитет живота

Ниједна од мера.

4.1.9. Еколошка свест

Свеукупно гледано, ни за једну меру у склопу HUSRB CBC програма није утврђено да би могла на било који начин да угрози ниво еколошке свести људи који живе у Програмској области, па чак

ни њених посетилаца. Напротив, већина планираних мера развоја је намењена повећању нивоа еколошке свести било на циљани начин или путем ефекта преливања.

Дејства различитих мера на еколошку свест су процењена у оквиру који се разликује од претходних поглавља. То је зато што ово дејство представља резултат различитих процеса сваке поједине активности.

A) Мере подизања свести са непосредним утицајем на еколошку свест

Програм обухвата неколико активности за подизање свести на пољу заштите животне средине, природе и климе, при чему оне све очигледно, иако не и званично, првенствено имају за циљ да подигну еколошку свест становништва. Стварни утицаји зависе од квалитета, квантитета и учесталости организованих програма, што је немогуће унапред проценити. Међутим, укључивање стручњака и организација са одговарајућим искуством и референцама у спровођење допринеће повећању иницијативе за подизање еколошке свести. Следеће мере и активности у склопу Програма нарочито садрже елементе за подизање еколошке свести:

- 1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена
- 1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина
- 1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју

B) Мере са посредним утицајем на еколошку свест

Поред горенаведених мера и активности конкретно усмерених на подизање свести, Програм такође обухвата неколико таквих мера које посредно усмеравају пажњу људи који живе на датом подручју (односно макар оних на које утичу дати пројекти) на важност елемената заштите животне средине тако што им пружају информације о локалним еколошким, природним, пејзажним, културним вредностима и наслеђу и помажу очување и заштиту истих. Та категорија обухвата следеће мере Програма:

- 1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена
- 1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.2. Култура и туризам“
- 3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)
- 3.1.2 Мере које подржавају боље управљање сарадњом

C) Мере без утицаја или без мерљивог утицаја на еколошку свест

На крају, Програм наравно садржи и мере које нису посредно нити непосредно везане за формирање еколошке свести. Истовремено, чак и таквом случају, може се испоставити да те мере имају потенцијал да повећају ниво еколошке свести становништва у одређеној мери, која се не може одредити (нпр. такве теме се могу јавити током обуке). Следеће мере спадају у ту категорију:

- 1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама
- Мере у склопу специфичног циља под називом „2.1. Образовање и целоживотно учење“
- 3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност

4.2. Сажетак утицаја на животну средину

Табела у наставку садржи сажетак утицаја на животну средину сваке од мера детаљно представљене у Поглављу 4.1.

Мере	Земљиште	Ваздух	Бука, вибрације	Вода	Природне вредности	Клима	Изграђено окруж.,	Људско здравље	Екол. свест
1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама	0	0	0	0	0	+2	+3	+1	0
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	+3	0	0	+3	+3	+3	+3	+1	+1
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	+2	0	0	+2	+2	+2	+1	+2	+3
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	+3	+3	0	+3	+3	+1	0	+1	+1
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	+2	+1	0	+2	+3	+2	0	+2	+2
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	+1	+2	0	+1	+2	+1	+1	+1	+3

Мере	Земљиште	Ваздух	Бука, вибрације	Вода	Природне вредности	Клима	Изграђено окож.,	Људско здравље	Екол. свест
2.1.1. Целоживотно учење у циљу друштвене инклузије, друштвене кохезије и еколошки одрживе и здраве дигитализације	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.1.2. Заједнички развој програма обуке, менторства и теренског рада у циљу спречавања раног напуштања школовања	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.1.3. Заједнички развој стручног оспособљавања	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа	-1	-1	0	-1	-1	-1	+2	+1	+1
2.2.2. Сарадња на пољу културе	0	0	-1				+2	+1	+1
2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе	-1	-1	0	-1	-1	-1	+2	+1	+1
3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)	0	+2	0	0	0	+2	+2	+1	+1
3.1.2 Мере које подржавају боље управљање сарадњом	0	0	0	0	0	+2	0	+2	+1
3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност	0	+1	0	0	0	?	0	0	0

Легенда

- +3 позитиван утицај на животну средину са високом вероватноћом
- +2 позитиван утицај на животну средину са средњом вероватноћом
- +1 позитиван утицај на животну средину са ниском вероватноћом
- 0 без мерљивог утицаја на животну средину
- 1 негативан утицај на животну средину са ниском вероватноћом
- 2 негативан утицај на животну средину са средњом вероватноћом
- 3 негативан утицај на животну средину са високом вероватноћом
- ? правац утицаја на животну средину у зависности од примене Програма

Слика 8: Утицаји мера у склопу HUSRB CBC програма на животну средину

На основу резултата обављене процене утицаја на животну средину, може се закључити да Програм не садржи ниједну меру чија би примена могла да угрози статус било ког елемента или система животне средине. Напротив, значајан део интервенција примењених у оквиру Програмских акција изричито има за циљ да посредно или непосредно смањи експлоатацију и притисак на елементе и системе животне средине, као и да побољшаја квалитет људских живота, усклађеног са интересима животне средине. Мере са позитивним утицајем на животну средину су углавном повезане са специфичним циљевима под називом „Биодиверзитет и

смањење загађења“ и „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“. Док неке од њих имају за циљ да непосредно смање антропогене утицаје на одређене елементе животне средине (нпр. идентификација извора загађења), друге доприносе очувању или унапређењу статуса елемената и система животне средине путем олакшања прилагођавања климатским променама. Такође је прогресивно то што Програм подржава примену програма за подизање свести о неколико тема везаних за животну средину и одрживост. Ова тврдња је засигурно тачна упркос чињеници да су, под претпоставком да на њихову ефикасност по питању животне средине такође утичу спољне околности независне од Програма, тим мерама у процени приписане тек умерене користи по животну средину.

На нивоу читавог Програма, могућност да нека интервенција доведе до повећања експлоатације и притиска на елементе и системе животне средине је присутна само у случају једне интервенције, а то је развој туризма. Добро је познато да туризам може да има неповољна дејства на животну средину, првенствено услед раста тражње за транспортом, функционисања туристичких објеката и ремећења природних и полуприродних станишта, као и флоре и фауне. Истовремено, чињеница да Програм подстиче лаке врсте туризам, попут активног и екотуризма, као и културни туризам малог обима, јасно указује да **мере Програма за развој туризма неће резултовати масовном употребом елемената и система животне средине и притиском на њих.** Међутим, приликом спровођења Програма треба посветити посебну пажњу да се то спречи, а актуелни извештај о утицају на животну средину садржи неколико препорука у том правцу.

На крају, **треба поменути да многе мере Програма у основи уопште немају везе са заштитом еколошких вредности.** У ову категорију посебно спадају мере у склопу специфичних циљева под називом „Образовање и целоживотно учење“ и „Прекогранична институционална и цивилна сарадња“. Али чак и у тим случајевима могу се препознати неки аспекти који, иако само на локалном нивоу или на веома посредан начин, могу да буду повезани са очувањем елемената и система животне средине (нпр. смањене саобраћајне гужве на граничним прелазима резултира побољшаним квалитетом локалног ваздуха, виши степен стручних квалификација доприноси ширењу еколошки свесних образаца понашања.

Имајући у виду очекивани обим утицаја Програма на различите елементе и системе животне средине, може се закључити да **се утицај на дивље врсте чини најпозитивнији.** Програм такође пружа значајне подстицаје за заштиту културне баштине, а посебно нематеријалне културне баштине, као и за делотворно прилагођавање климатским променама. Најмањи напредак у спровођењу Програма очекује се на пољу загађења ваздуха, као и спречавања изложености буци и вибрацијама, али је то донекле надомештено чињеницом да се притисци у области обухваћеној Програмом не сматрају значајнима.

5. ПРЕПОРУЧЕНЕ МЕРЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, СМЕРНИЦЕ ЗА НИЖЕ ХИЈЕРАРХИЈСКЕ НИВОЕ

Као што је наведено у претходном поглављу, не очекује се да ће примена Програма резултовати значајним погоршањем стања животне средине, већ да ће помоћи у разрешењу и ублажавању многих постојећих конфликта у вези са животном средином. Ипак, начин примене Програма игра кључну улогу у остварењу позитивних утицаја на животну средину. У наставку следи сажетак наших предлога по овом питању, који су груписани у складу са специфичним циљевима Програма (образложење предлога је наведено у Поглављу 4.1).

Специфични циљ	Предлог
1.1. Прилагођавање климатским променама, превенција ризика	<ul style="list-style-type: none"> • У случају пројеката ретензије површинских вода, препоручује се повремено или стално плављење земљишта лошег квалитета само у сврху заштите обрадиве земље. • Препоручује се да се током примене Програма приоритет да̂ оним решењима која, поред доприноса прилагођавању климатским променама, такође резултира смањењем емисије гасова са ефектом стаклене баште (нпр. пољопривредне праксе које повећавају количину органских материја у земљишту). • Важно је да развој везан за прилагођавање климатским променама у свим погођеним секторима одговара традиционалним стањима пејзажа и да тежи њиховом очувању и могућој ревитализацији (тј. одржавању и успостављању агрошумарских система у прилагођавању пољопривреде).
1.2. Биодиверзитет и смањење загађења	<ul style="list-style-type: none"> • Поред смањења количине микропластике у природним водама, такође би било прикладно да се изврши процена загађености кад је реч о снабдевању пијаћом водом. Ако је неопходно, препоручују се и пратеће техничке интервенције. • Једнократне интервенције отклањања загађења нису довољне да би обезбедиле трајно дејство. Након што се идентификују извори загађења, неопходно је спречити даље загађење. • Приоритет треба да буду ревитализација и успостављање станишта и биљних заједница (на обалним појасевима, мочварама, ветробраним појасевима, итд.) везаним за површинске воде, а пољопривредна подручја треба да имају приоритет. Развој тих станишта такође служи сврхама осталих интервенција. • Осим фокусирања на аутохтоне врсте у току примене програма, саветује се и подршка заштити и увођењу оних врста које могу да се прилагоде климатским условима који се очекују у будућности.
2.1. Образовање и целоживотно учење	-
2.2. Култура и туризам	<ul style="list-style-type: none"> • Значајни притисци на земљиште могу се спречити контролом пешачког и аутомобилског саобраћаја посетилаца.

Специфични циљ	Предлог
	<ul style="list-style-type: none"> • Приликом развоја туристичке инфраструктуре, треба предузети напоре да се у потпуности имплементирају аспекти енергетске ефикасности, повећа употреба обновљиве енергије, да приоритет видовима транспорта са ниском емисијом штетних гасова (нпр. омогућавајући приступ јавном превозу, подстичући вожњу бицикла од једне до друге туристичке атракције). • Развој обалских инфраструктурних елемената воденог туризма треба избећи у заштићеним или осетљивим природним подручјима. • Догађаји треба да буду организовани у складу са аспектима заштите од буке, треба уложити напоре да се гласнији догађаји не заказују ноћу, да се изабере локације подаље од стамбених области, као и да се претходно консултује са припадницима погођених заједница.
3.1 Добросуседски односи кроз сарадњу	-
3.2 Управљање граничним прелазима	<ul style="list-style-type: none"> • Одлуку о томе да ли треба изградити нови гранични прелаз или проширити постојећи треба донети на основу актуелних и будућих процена података о саобраћају за обухваћене деонице путева, како би се избегло повећање друмског саобраћаја, а тиме и емисија гасова са ефектом стаклене баште које производи саобраћај на целокупном подручју.

6. ПРОЦЕНА СИСТЕМА ЗА ПРАЋЕЊЕ

Примарни циљ система за праћење Програма је да бележи обим заједнички примењених активности, без обзира на развојну област активности. У том погледу, актуелни индикатори додељени циљевима Програма нису погодни за мерење утицаја примењених неповратних средстава на животну средину или одрживост, као ни за праћење многих других значајних хоризонталних циљева (нпр. родна равноправност). Системи за праћење на нивоу земље, којима руководе различити национални органи у обе земље учеснице, пружају прилику за процену и евалуацију промена стања животне средине које је подстакао Програм. Просторна анализа података забележених у тим земљама не омогућава увек прецизну идентификацију утицаја који се могу приписати Програму. Истовремено, њихова неспорна предност лежи у прикупљању и бележењу података на основу професионално поуздане, једнообразне методологије.

На основу тога, успостављање независног система за праћење у оквиру Програма за потребе бележења аспеката животне средине и одрживости не сматра се прикладним. Истовремено је од велике важности да се оснује регистар главних карактеристика мера развоја релевантних за животну средину, што ће омогућити лакше додељивање података доступних у националним базама података Програмским мерама развоја. Ти индикатори су потребни за развој у склопу циљева под називом „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“, „Биодиверзитет и смањење загађења“ и „Култура и туризам“, од којих се већина односи на карактеристике подручја на који утиче развој. Имајући све то у виду, сматра се да ће утицај примењених мера развоја на елементе животне средине бити уочљив у оквиру привремене или ех-пост евалуације Програма. Препоручује се прикупљање и бележење следећих индикатора:

- тачна локација и површина подручја на које утиче развој, у хектарима или m^2 зависно од пројекта
- класификација намене земљишта за подручја на која утиче развој, идентификација заштићених природних подручја и подручја у склопу мреже Натура 2000 на која би могао да утиче развој;
- површина успостављених урбаних зелених површина, у хектарима, ако је релевантно)
- површина поплочаних површина, у m^2 , ако је релевантно)
- број одржаних културних или туристичких догађаја, дан / година, ако је релевантно

7. САЖЕТАК БЕЗ ТЕХНИЧКИХ ПОДАТАКА

Главне карактеристике HUSRB CBC програма

Подручје сарадње у склопу INTERREG - IPA III CBC програма Мађарска-Србија за период 2021–2027 (у даљем тексту: Програм) обухвата територију површине 34.335 km², на којој живи 2,76 милиона грађана.

Анализирана област Програма са српске стране обухвата следећих 7 округа, еквивалентних регионима НСТЈ нивоа III „округ“), Аутономне покрајине Војводине:

- РС121 - Западнобачки округ
- РС122 - Јужнобанатски округ
- РС123 - Јужнобачки округ
- РС124 - Севернобанатски округ
- РС125 - Севернобачки округ
- РС126 - Средњобанатски округ
- РС127 - Сремски округ

Анализирано подручје Програма са мађарске стране обухвата следећа два региона НСТЈ нивоа III (мађарски: „megye“):

- ХУ331 - Bács-Kiskun megye (жупанија Бач-Кишкун)
- ХУ333 – Csongrád-Csanád megye (жупанија Чонград-Чанад)

CESCI

Analysed territory
Анализирана
територија

Анализирана територија HUSRB CBC Програма
(Извор: Територијалну анализу извршила CESCI
(Централноевропска служба за прекограничне
иницијативе), 2020)

Главни циљеви и мере Програма су следећи:

Приоритет	Специфични циљ	Мера
1. Зеленији Регион	1.1 Прилагођавање климатским променама, превенција ризика	1.1.1 Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама
		1.1.2 Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена
		1.1.3 Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена
	1.2 Биодиверзитет и смањење загађења	1.2.1 Заједничке активности за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења
		1.2.2 Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних подручја

Приоритет	Специфични циљ	Мера
		1.2.3 Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју
2. Унапређење хуманистичких и културних вредности	2.1 Образовање и целоживотно учење	2.1.1 Целоживотно учење у циљу друштвене инклузије, друштвене кохезије и еколошки одрживе и здраве дигитализације
		2.1.2 Заједнички развој програма обуке, менторства и теренског рада у циљу спречавања раног напуштања школовања
		2.1.3 Заједнички развој стручног оспособљавања
	2.2 Култура и туризам	2.2.1 Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа
		2.2.2 Сарадња на пољу културе
		2.2.3 Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе
3. Прекогранична институционална и цивилна сарадња	3.1 Добросуседски односи кроз сарадњу	3.1.1 Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)
		3.1.2 Мере које подржавају боље управљање сарадњом
	3.2 Управљање граничним прелазима	3.2.1 Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност

Актуелни конфликти и проблеми у вези са животном средином у програмској области и њихов вероватни даљи развој без примене програма

На основу анализе ситуације, у програмској области се могу идентификовати следећи конфликти и изазови у вези са животном средином:

- Водни режим највећих река веома варира: поплаве и низак водостај представљају озбиљне проблеме.
- Ниво арсена у неким водозахватима узрокује проблеме. Како показују водоносни геохемијски слојеви, арсен је природног порекла. Залихе воде за пиће су контаминирани арсеном у више од 100 насеља са мађарске стране програмске области, а тај проблем је такође присутан на територији Србије близу границе. Количина арсена у води за пиће произведеној у артешким бунарима у региону прелази дозвољену границу у Европи од 10,0 µg/l. У неким водним ресурсима је такође присутна велика количина компонената метана, гвожђа, мангана, амонијума и бора - природног порекла, баш као и арсен - што узрокује проблеме.
- Квалитет пијаће воде у Аутономној Покрајини Војводини је незадовољавајући, пошто се за снабдевање водом користе подземне воде. Ниво арсена, амонијака, органских материја, бората, натријума, гвожђа и мангана у тим подземним водама је виши од дозвољеног.
- Тек мали број локалних самоуправа у Републици Србији има постројење за пречишћавање комуналних отпадних вода, а највећи градови (Београд, Нови Сад и Ниш) испуштају непрерађене отпадне воде у реке-примаоце.

- Низак удео природних површина, неповољни процеси уочени на преосталим природним површинама (нпр. исушивање мочвара). Деградација и трансформација вегетације, ширење инвазивних страних врста услед климатских промена и људских активност током протеклих неколико деценија.
- Исушивање (нпр. суше, шумски пожари, смањење нивоа подземних вода и погоршање њиховог квалитета) утиче на прекогранично природно окружење, природне ресурсе и производне основе у пољопривреди, хортикултури и шумарству. Растући производни трошкови и ризици по економске активности које веома зависе од климатских услова су све неповољнији због натпросечне рањивости на климатске промене.
- Повећана учесталост и интензитет хидролошких (нпр. поплаве, копнене воде) и екстремних метеоролошких појава (нпр. изненадни пљускови, олује, град). Потреба за усклађенијим управљањем водама и заштитом вода.

Изостанак примене Програма могао би да проузрокује различите последице по стање елемената и система животне средине.

- Изостанак примене мера које су изричито усмерене на борбу против еколошких изазова (у склопу специфичних циљева под називом „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“ и „Биодиверзитет и смањење загађења“) могао би да резултира наставком или могућим погоршањем постојећих конфликта у вези са животном средином. Услед чињенице да мере Програма фокусиране на животну средину највише доприносе очувању природних и полуприродних станишта и биодиверзитета, као и прилагођавању на све екстремније климатске услове, изостанак планираног развоја би првенствено имао негативно дејство на подложност сектора који су посебно изложени климатским променама (попут управљања водама, пољопривреде и шумарства).
- Супротно томе, изостанак мера које носе ризик по животну средину, ограничених на развој туризма у оквиру Програма, логично би уклонио еколошке притиске који произилазе из те активности. Међутим, услед екстремно ниског нивоа придружених ризика по животну средину (видети Поглавље 4.1 за више детаља), планирани развој туризма вероватно неће значајно утицати на стање животне средине, тј. изостављање тих елемената Програма не би резултовао значајним користима по животну средину.

Вероватни утицаји примене програма по животну средину

На основу резултата обављене процене утицаја на животну средину, може се закључити да **Програм не садржи ниједну меру чија би примена могла да угрози статус било ког елемента или система животне средине**. Напротив, значајан део интервенција примењених у оквиру **Програмских акција изричито има за циљ да посредно или непосредно смање експлоатацију и притисак на елементе и системе животне средине, као и да побољшају квалитет људских живота**, усклађеног са интересима животне средине. Мере са позитивним утицајем на животну средину су углавном повезане са специфичним циљевима под називом „Биодиверзитет и смањење загађења“ и „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“. Док неке од њих имају за циљ да непосредно смање антропогене утицаје на одређене елементе животне средине (нпр. идентификација извора загађења), друге доприносе очувању или унапређењу статуса елемената и система животне средине путем олакшања прилагођавања климатским променама. Такође је прогресивно то што Програм подржава примену програма за подизање свести о неколико тема везаних за животну средину и одрживост. Ова тврдња је засигурно тачна

упркос чињеници да су, под претпоставком да на њихову ефикасност по питању животне средине такође утичу спољне околности независне од Програма, тим мерама у процени приписане тек умерене користи по животну средину.

На нивоу читавог Програма, могућност да нека интервенција доведе до повећања експлоатације и притиска на елементе и системе животне средине је присутна само у случају једне интервенције, а то је развој туризма. Добро је познато да туризам може да има неповољна дејства на животну средину, првенствено услед раста тражње за транспортом, функционисања туристичких објеката и ремећења природних и полуприродних станишта, као и флоре и фауне. Истовремено, чињеница да Програм подстиче лаке врсте туризма, попут активног и екотуризма, као и културни туризам малог обима, јасно указује да **мере Програма за развој туризма неће резултовати масовном употребом елемената и система животне средине и притиском на њих.** Међутим, приликом спровођења Програма треба посветити посебну пажњу да се то спречи, а актуелни извештај о утицају на животну средину садржи неколико препорука у том правцу.

На крају, **треба поменути да многе мере Програма у основи уопште немају везе са заштитом еколошких вредности.** У ову категорију посебно спадају мере у склопу циљева под називом „Образовање и целоживотно учење“, „Боље управљање“ и „Безбеднија Европа“. Али чак и у тим случајевима могу се препознати неки аспекти који, иако само на локалном нивоу или на веома посредан начин, могу да буду повезани са очувањем елемената и система животне средине (нпр. смањене саобраћајне гужве на граничним прелазима резултира побољшаним квалитетом локалног ваздуха, виши степен стручних квалификација доприноси ширењу еколошки свесних образаца понашања.

Имајући у виду очекивани обим утицаја Програма на различите елементе и системе животне средине, може се закључити да **се утицај на дивље врсте чини најпозитивнији.** Програм такође пружа значајне подстицаје за заштиту културне баштине, а посебно нематеријалне културне баштине, као и за делотворно прилагођавање климатским променама. Најмањи напредак у спровођењу Програма очекује се на пољу загађења ваздуха, као и спречавања изложености буци и вибрацијама, али је то донекле надомештено чињеницом да се притисци у области обухваћеној Програмом не сматрају значајнима.

Табела у наставку садржи сажетак утицаја на животну средину сваке од мера детаљно представљених у извештају о утицају на животну средину.

Мере	Земљиште	Ваздух	Бука, вибрације	Вода	Природне вредности	Клима	Израђено окруж.,	Људско здравље	Екол. свест
1.1.1. Заједнички развој, координација и унапређење прекограничних система превенције ризика и управљања катастрофама	0	0	0	0	0	+2	+3	+1	0

Мере	Земљиште	Ваздух	Бука, вибрације	Вода	Природне вредности	Клима	Изграђено окоуж.,	Људско здравље	Екол. свест
1.1.2. Заједничке мере усмерене на смањење утицаја климатских промена и суочавање са природним појавама које настају као последица климатских промена	+3	0	0	+3	+3	+3	+3	+1	+1
1.1.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о узроцима и последицама климатских промена	+2	0	0	+2	+2	+2	+1	+2	+3
1.2.1. Заједничке мере за препознавање и допринос елиминацији прекограничних извора загађења	+3	+3	0	+3	+3	+1	0	+1	+1
1.2.2. Заједничке иницијативе за обезбеђење одрживог развоја природних површина	+2	+1	0	+2	+3	+2	0	+2	+2
1.2.3. Заједничке едукативне и активности на подизању свести о темама заштите животне средине и природе у пограничном подручју	+1	+2	0	+1	+2	+1	+1	+1	+3
2.1.1. Целоживотно учење у циљу друштвене инклузије, друштвене кохезије и еколошки одрживе и здраве дигитализације	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.1.2. Заједнички развој програма обуке, менторства и теренског рада у циљу спречавања раног напуштања школовања	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.1.3. Заједнички развој стручног оспособљавања	0	0	0	0	0	0	0	+2	0
2.2.1. Развој заједничких туристичких производа са заједничким управљањем маркетингом тих производа	-1	-1	0	-1	-1	-1	+2	+1	+1
2.2.2. Сарадња на пољу културе	0	0	-1				+2	+1	+1
2.2.3. Заједничко управљање информацијама у туристичке и културне сврхе	-1	-1	0	-1	-1	-1	+2	+1	+1
3.1.1. Изградња међусобног поверења, посебно путем подстицања мера „људи људима“ (П2П)	0	+2	0	0	0	+2	+2	+1	+1
3.1.2. Мере које подржавају боље управљање сарадњом	0	0	0	0	0	+2	0	+2	+1
3.2.1. Развој капацитета за управљање граничним прелазима и мобилност	0	+1	0	0	0	?	0	0	0

Легенда

+3 позитиван утицај на животну средину са високом вероватноћом

+2	позитиван утицај на животну средину са средњом вероватноћом
+1	позитиван утицај на животну средину са ниском вероватноћом
0	без мерљивог утицаја на животну средину
-1	негативан утицај на животну средину са ниском вероватноћом
-2	негативан утицај на животну средину са средњом вероватноћом
-3	негативан утицај на животну средину са високом вероватноћом
?	правац утицаја на животну средину у зависности од примене Програма

Препоручене мере за заштиту животне средине, смернице за ниже хијерархијске нивое

Као што је наведено у претходном поглављу, не очекује се да ће примена Програма резултовати значајним погоршањем стања животне средине, већ да ће помоћи у разрешењу и ублажавању многих постојећих конфликта у вези са животном средином. Ипак, начин примене Програма игра кључну улогу у остварењу позитивних утицаја на животну средину. У наставку следи сажетак наших предлога по овом питању, који су груписани у складу са специфичним циљевима Програма (образложење предлога је наведено у Поглављу 4.1).

Специфични циљ	Предлог
1.1. Прилагођавање климатским променама, превенција ризика	<ul style="list-style-type: none"> У случају пројеката задржавања површинских вода, препоручује се повремено или стално плављење земљишта лошег квалитета само у сврху заштите обрадиве земље. Препоручује се да се током примене Програма приоритет да̑ оним решењима која, поред доприноса прилагођавању климатским променама, такође резултира смањењем емисије гасова са ефектом стаклене баште (нпр. пољопривредне праксе које повећавају количину органских материја у земљишту). Важно је да развој везан за прилагођавање климатским променама у свим погођеним секторима одговара традиционалним стањима пејзажа и да тежи њиховом очувању и могућој ревитализацији (тј. одржавању и успостављању агрошумарских система у прилагођавању пољопривреде).
1.2. Биодиверзитет и смањење загађења	<ul style="list-style-type: none"> Поред смањења количине микропластике у природним водама, такође би било прикладно да се изврши процена загађености кад је реч о снабдевању пијаћом водом. Ако је неопходно, препоручују се и пратеће техничке интервенције. Једнократне интервенције отклањања загађења нису довољне да би обезбедиле трајно дејство. Након што се идентификују извори загађења, неопходно је спречити даље загађење. Приоритет треба да буду ревитализација и успостављање станишта и биљних заједница (на обалним појасевима, мочварама, ветробраним појасевима, итд.) везаним за површинске воде, а пољопривредна подручја треба да имају приоритет. Развој тих станишта такође служи сврхама осталих интервенција. Осим фокусирања на аутоктоне врсте у току примене програма, саветује се и подршка заштити и увођењу оних врста које могу да се прилагоде климатским условима који се очекују у будућности.
2.1. Образовање и целоживотно учење	-

Специфични циљ	Предлог
2.2. Култура и туризам	<ul style="list-style-type: none"> • Значајни притисци на земљиште могу се спречити контролом пешачког и аутомобилског саобраћаја посетилаца. • Приликом развоја туристичке инфраструктуре, треба предузети напоре да се у потпуности имплементирају аспекти енергетске ефикасности, повећа употреба обновљиве енергије, дâ приоритет видовима транспорта са ниском емисијом штетних гасова (нпр. омогућавајући приступ јавном превозу, подстичући вожњу бицикла од једне до друге туристичке атракције). • Развој обалских инфраструктурних елемената воденог туризма треба избећи у заштићеним или осетљивим природним подручјима. • Догађаји треба да буду организовани у складу са аспектима заштите од буке, треба уложити напоре да се гласнији догађаји не заказују ноћу, да се изабере локације подаље од стамбених области, као и да се претходно спроведу консултације са припадницима погођених заједница.
3.1 Добросуседски односи кроз сарадњу	-
3.2 Управљање граничним прелазима	<ul style="list-style-type: none"> • Одлуку о томе да ли треба изградити нови гранични прелаз или проширити постојећи треба донети на основу актуелних и будућих процена података о саобраћају за обухваћене деонице путева, како би се избегло повећање друмског саобраћаја, а тиме и емисија гасова са ефектом стаклене баште које производи саобраћај на целокупном подручју.

Штавише, **препоручује се оснивање регистра главних карактеристика развоја релевантних за животну средину**, што ће омогућити лакше додељивање података доступних у националним базама података о животној средини Програмским развојима. Ти индикатори су потребни за развој у склопу циљева под називом „Прилагођавање климатским променама, превенција ризика“, „Биодиверзитет и смањење загађења“ и „Култура и туризам“, од којих се већина односи на карактеристике подручја на који утиче развој. Имајући све то у виду, сматра се да ће утицај примењених мера развоја на елементе животне средине бити уочљив у оквиру привремене или ех-пост евалуације Програма. Препоручује се прикупљање и бележење следећих индикатора: тачна локација и површина подручја на које утиче развој, у хектарима или m² зависно од пројекта

- класификација намене земљишта за подручја на која утиче развој, идентификација заштићених природних подручја и подручја у склопу мреже Натура 2000 на која би могао да утиче развој;
- површина успостављених урбаних зелених површина, у хектарима (ако је релевантно)
- површина поплочаних површина, у m² (ако је релевантно)
- број одржаних културних или туристичких догађаја, дан / година, (ако је релевантно)